

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Marki ndangi

Ta ki də Poy ta ti ki Maji lə Jəju ki Marki ndangi

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Marki ndangi, e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji lə Jəju Kirisi ki ndangi so. Adi e Matiye, Marki, Luki, ki Ja. Dande ti ki so kin, Marki ə nje ndange ndangi adi goji. Taa, go ndër gine ti ba, toji kadi Marki ə ndange a e kəte to.

Təki j-o-n təe də ti, e Marki ki ngon lə Mari ki noji Barnabasi (Knjk 12.12; 13.5; Kolosi je 4.10) ə e nje ndangi Poy Ta ki Maji kin.

Lo kilə ngirə ta ti wa bəy, Marki toji Jəju tə «NGon Luwə». Nə Jəju ndigi kadi to kin to lo bəyo ti biti kagi-dəsi ti bəy taa kadi dije gəri. A gəri təki nje kun də buti asigar je ki bu əl-n lo koo ti ki oo Jəju lo koy ti ki oy kin be.

Kəte taa kadi Jəju, NGon Luwə re, maji kadi dəw madi re nqe ti ra rəbi lie. E be ə Ja Batisi re ra-n rəbi lə Jəju, ningə ra-e-n batəm to (1.2-11).

Go na ti ki su na Jəju dilə lo ti, go batəm ti ki Ja Batisi ra-e, Jəju ilə ngirə kilə ləne ki taga ta kəm dije ti. Lo kin ti, Marki toji təgi kəbe ki Jəju aw-n, ki go rəbi bar ki bar dije kadi uni goe, ki go rəbi ne ndo ki ndo kosi je, ki go rəbi ne kəji je ki əti bəl, ki nga ki nga njé moy je (1.14-8.30).

Go ti, Marki toji Jəju ki un rəbi ki Jorijaləm, lo kə ti, ki lo koy ti, ki lo kə lo koy ti (8.31-10.52). NJa mitə, Jəju əl njé ndo je ləne ta də koy ti ki n-a n-oy, nə gəri

me ta lie al. Taa, dɔkagilo je pɛti, ɛl ta sɔbi-n dɔne tɔ «NGon dɔw», nɛ dije gɛri-e al tɔ.

Jɛju ur Jorijalɛm ki kɔsi-gon, nɛ ingɛ ndor ki rɔ njɛ kun dɔ Jipi je ti, loki tuwɛ njɛ ra gati je me kɛy ti lɔ Luwɛ kɔ. Nɛngɛ lo kin ti, e ta rɛbi ki Jɛju ingɛ kadi ndo-n dɔbɛy nɛ ndo njɛ ndor-e je, ki kosi je, ki njɛ ndo je lɛne (11-13). Bɛy tɔ, Marki tɔji ndɔ ki dɔbɛy ti ki joo ki e dɔbɛy ndɔ lɔ Jɛju. Me ndɔ ti ki dɔbɛy ti ki joo kin ɛ j-ingɛ nɛ kuso ki dɔbɛy ti ki Jɛju uso ki njɛ ndo je lɛne, ki ta ki ɛl ki Luwɛ Jɛtisɛmane ti, ki kuwɛ ki uwɛi-e, ki gangi ki gangi ta koy dɔ ti, ki bɛ ki bɛi-e kagi-dɛsi ti, ki kilɛ ki ilɛi-e bɛ nin ti (14-15).

Go ti, lo tɔl tae ti, Jɛju j lo koy ti ndɔ ki kɔ mitɛ lɔ ndɔ koye, adi dɛne je ki awi dɔ badi ti, ingɛ bɛ nin to kare. Be ɛ, dɛne je ɛyi-naa kadi awi ɔri poye njɛ ndo je lie adi-de ooi (16.1-8).

Nɛngɛ se, loki j itidɛ Poy Ta ki Maji lɔ Jɛju Kirisi ki Marki ndangi kin ilɛ nangi ɛ, igɛr maji tɛki Jɛju e «NGon Luwɛ» ki rɔjeti wa wa? Se igɛr tɛki nje kun dɔ bɛti asigar je ki bu ɛl-n lo koo ti ki oo Jɛju lo koy ti ki oy be tɔ wa?

Jɛ ki nje ra dije batɛm

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jɛ 1.19-28)

¹ Poy Ta ki Maji ki ɔji dɔ Jɛju Kirisi, ki NGon lɔ Luwɛ, ɛ kulɛ ngɛre to kin. ² NDangi me makitibi ti lɔ nje kɛl ta ki ta Luwɛ ti, Ejay, ɛi nɛ:

«Mi Luwɛ m-a m-ilɛ ki nje kaw kilɛ lɛm kɛte nɔi ti, Kadi ra go rɛbi nɔi ti.

³ Ndu dɔw madi bɛ dilɛ lo ti ɛ nɛ:

Irai go rɛbi lɔ Bɛbɛ!

Irai go rɛbi lie adi a njururu!»✧

✧ 1:3 Malasi 3.1; Ejay 40.3

⁴ Jā Batisi tee ilə mbe dilə lo ti ə nə: «Iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, adi rai səsi batəm, mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləsi kə.» ⁵ Dije pəti ki dənangi Jude ti ki be bo Jorijaləm ti, rəi rə Jā ti, təri ndude də majal je ti ləde, adi Jā ra-de batəm me ba Jurde ti. ⁶ Kibi ki Jā ilə rəne ti, e ki ra ki bi jambal, ningə də mene ki nda tə. Ne kusoe e gibiri je ki təji je par. ⁷ Jā əl kosi dije ə nə: «Dəw madi ki nje təgi ki əti bəl, ki itəm say, a re gom ti noo. E dəw ki kilə sa lie ka m-asi kilə dəm nangi tuti əl. ⁸ Mi, m-ra səi batəm me man ti, nə e, a ra səi batəm, me NDil Luwə ti.»

Jā ra batəm Jəju

(Mt 3.13-17; Lk 3.21-22; Jā 1.29-34)

⁹ Dəkagiloe ti kin, Jəju j Najarəti ti, ki e ngon beko ki Galile ti, re adi Jā ra-e batəm, me ba Jurde ti. ¹⁰ Lok i Jəju isi tee me man ti, oo dərə tee tane, ningə oo NDil Luwə, risi tə də dum be re isi dəe ti. ¹¹ Ningə, ndu ta madi tee dərə ti, ə nə: «J Ngonm ki nje ndigi ləm, ki j ne rənəl ləm ki bo ngay*.»

¹² Kalangi ba go ti, NDil Luwə əsi Jəju aw sie dilə lo ti. ¹³ Jəju ra ndə dəsə dilə lo ti. *Satə re rəe ti, na-e. Jəju e naa ti ki da je ki wale, malayka je rai sie.

Jəju lə mbe Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.12-17; Lk 4.14-15)

¹⁴ Go kuwə ti ki uwəi Jā dangay ti, Jəju aw Galile ti, ilə mbe Poy Ta ki Maji lə Luwə ə nə: ¹⁵ «Dəkagilo ki Luwə əji ka re nga, ningə kəbe lə Luwə ka, e bəsi rəsi ti tə. Iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, ə adi mesi Poy Ta ki Maji.»

* 1:11 Pa je 2.7; Ejay 42.1

*Dije ki dɔsay ki Jəju ɓar-de
(Mt 4.18-22; Lk 5.1-11)*

¹⁶ NDɔ kare, Jəju a dɔ kadi ba bo ti ki Galile ningə, oo Simo ai ki ngokone Andire ki ai njé ndo kanji je, a iləi bandi me man ti. ¹⁷ Jəju əl-de ə nə: «frəi gom ti adi m-ndo səsi, kadi itəli njé ndo dije kadi ingəi kajji.» ¹⁸ Kalangi ba, iyəi bandi je ləde, ə awi uni go Jəju tə njé ndo je lie. ¹⁹ Jəju əti ndəy kəte ningə, oo Jaki ai ki Ja ki ai ngan lə Jəbəde, isi me to ti, isi rai go bandi je ləde. ²⁰ Kalangi ba, Jəju ɓar-de, ningə iyəi bawde Jəbəde ki njé ra sie kilə je, me to ti, ə awi ki Jəju.

*Jəju ajɪ dəw ki ndil ki majal ra-e
(Lk 4.31-37)*

²¹ Jəju ai ki njé ndo je ləne awi Kapərnayim ti. Jəju ur kəy kaw-naa ti lə *Jipɪ je, ki ndɔ taa kəə ləde, ningə ilə ngirə ndo nɛ. ²² Nɛ ndo lie, əti dije ki isi ooi dɛ ɓəl ki dum, mbata ndo nɛ ki tɔgi ki ingə rɔ Luwə ti, ɓi ndo nɛ tə njé ndo ndu-kun je al. ²³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti ləde nɔɔ, nɔ ki ndune ki bo ə nə: ²⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə, ige rɔje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: j ki Kay njay lə Luwə.» ²⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki tɔgine ə nə: «Uti tai, ə itɛɛ kɔ rɔ dingəm ti kam.» ²⁶ Lo kin ti, ndil ki majal, ndaji dingəm rururu, ki tɔgine, ningə tɛɛ rɔe ti ki nɔ tane ti. ²⁷ Nɛ kin əti dije ɓəl, adi dɔji-naa ta dande ti ai nə: «Ri ə ra nɛ be ə? Oi nɛ ndo ki sigi, ki aw ki tɔgine ngay kin! Ningə, ndil je ki majal ka, ilə-de gin tɔgine ti, adi təli rɔde go ndue ti ɓəy tɔ.» ²⁸ E be ə, dije sanəi-naa ki tɔɓa lə Jəju, dɔnangi ki Galile ti kalangi ba.

Jəju adi rə nga njé moy je ngay
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Loki tɛɛi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ka kin ningə, Jəju əi ki Jaki nim, Ja nim, awi me kəy ti lə Simo əi ki Andire. ³⁰ Məm Simo ki dāne, rəe o por rigi rigi, adi to nangi. Be ə, loki Jəju ur me kəy ti ningə, kalangi ba, əli-e ta rə to lie. ³¹ Jəju re rəe ti, uwə jie, un-e ki taa, ningə, rəe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rə nga. Go ti, ra nɛ kuso adi-de.

³² Loki lo səl, go kadi kur ti, dije rəi ki njé moy je, ki dije pəti ki ndil je ki majal, rai-de, rə Jəju ti. ³³ Dije pəti ki me be bo ti kaw-naa ki ta kəy ti, ta kəy ti. ³⁴ Jəju adi rə nga, njé moy je ki dangi dangi, taa tuwə ndil je ki majal dode ti kə tə. Ningə, adi ta rəbi, ndil je ki majal kadi əli ta al, tadə gəri-e bəti.

Jəju ilə mbe Poy Ta ki Maji Galile ti
(Lk 4.42-44)

³⁵ Ta gin lo ti, loki lo tijə al bəy, Jəju i taa, tɛɛ me kəy ti aw dilə lo ti, ningə loe ti nɔo, ilə ngirə kəl ta ki Bawne. ³⁶ Simo əi ki ndəgi dije ki əi sie, awi sangi Jəju. ³⁷ Loki ingəi-e ningə, əli-e əi nə: «Dije pəti a sangi-ni.» ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Adi j-awi ngan be je ti, ki kadi ti kin ngata, tadə, səbi kadi m-ilə mbe Poy Ta ki Maji nu tə. MBata, m-re kadi m-ra kilə kin.» ³⁹ E be ə, Jəju njiyə dənangi Galile ti ba pəti, ilə mbe Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ningə tuwə ndil je ki majal tə.

Jəju nga nje banji
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Nje banji ətire rə Jəju ti, əsi məkəsi ne nangi nɔe ti, ningə nɔ dɔe ti ə nə: «Re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ⁴¹ Jəju oo kəm-to-ndoo lie, adi

ilə jine əde-n, ningə, əl-e ə nə: «M-ndīgi, ə kadi banji ləi ur, adi rəi ay njay.» ⁴² Ta naa ti nōo banji lie ur, adi rəe nga. ⁴³ Ningə kəte bəy taa kadi Jəju iyə adi aw, ndəje ki təgine ngay, ⁴⁴ ə əl-e ə nə: «Onoi kadi əl tae dəw madi, ə aw əji rəi nje kijə ne məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki ndu-kun lə *Moji dəji. Ira be mba kadi gəri təki banji ləi ur adi ingə rəo nga.»*[☆]
⁴⁵ Nə loki dīngəm ka kīn əti aw ningə, ilə mbe də ne ti ki Jəju ra sie kīn, adi dije pəti ooi. Ne kīn ra adi Jəju asi kadi ur me be bo ti ki rangi, ta kəm dije ti ja ja al ngata. Be ə, isi gidi be ti, dilə lo ti, ningə dije j ki lo je ki dangi dangi, rəi rəe ti.

2

Jəju adi rəo nga dəw ki rəe oy njururu (Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ NDəo ngay al go ti, Jəju təl aw Kapərnayim ti. Dije gəri kadi e me kəy ti nōo. ² Dije kawī-naa ngay, adi lo ibə-de ndingī ndingī, lo ki kadi dəw ilə njane ti ka goto, bitī ki ta kəy ti taga. Lo kīn ti, Jəju ndo-de Poy Ta ki Maji lə Luwə. ³ Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu rəi sie rəo Jəju ti. Dīngəm je sə, ə oti-e. ⁴ Lo kadi awi sie, iləi-e nō Jəju ti goto, mbata, dije ibəi lo ndingī ndingī. E be ə, ali taa, ndui də kəy*, səbi də lo ki Jəju e ti, ningə ki bole ka kīn ə, iləi nje mōy ki ne kotī njé mōy je, ki dəoi kulə ti, nō Jəju ti. ⁵ Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kīn ə nə: «NGonm, majal je ləi e ki kiyə go kə.» ⁶ NJé

* **1:44** Ki go jibəl ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki ba tə Luwə al. ☆ **1:44**

Ləbətiki 14.2-32 * **2:4** Kəy ki əli ta də ti e kəy ki rai adi dəe lay. E kuji ra kəy ki dənangi Paləsitin ti.

ndo ndu-kun je læ Luwə ki nā je isi me kəy ti n̄o, isi məri ta əi nə: ⁷ «Ra ban ə dəwe kam, əl ta be ə? Əl ta ki mal dɔ Luwə ti. Luwə ki karne ba par ə asi kiyə go majal læ dije kɔ, dəw ki rangi goto.» ⁸ Ta naa ti n̄o, Jəju gər mər ta je læde kin, adi əl-de ə nə: «Ra ban isi iməri ta je ki be kin mesi ti ə? ⁹ Kəl nje rɔ koy njururu kə nə: “Majal je læi e ki kiyə go kɔ” ɓa ngə ngay al ə se, kəl-e kə nə: “I taa, un tuwə læi, ə injiyə,” ə ngə ngay al ə? ¹⁰ Re e be ɓa, m-a m-ɔji səi təkɪ mi NGoŋ Dəw, m-aw ki tɔgi dɔnangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je læ dije kɔ.» Nɪngə, Jəju əl nje rɔ koy njururu ə nə: ¹¹ «I taa, un tuwə læi, ə aw ɓe.» ¹² Ba dɪngəm i taa ta naa ti n̄o, un tuwə læne, ə tɛɛ ta kəm dije ti aw. ɓəl ra dije pəti, adi iləi tɔji dɔ Luwə ti əi nə: «Jagi, j-o nɛ ki be kin kəte al ɓəy!»

Jəju ɓar Ləbi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Jəju təl aw kadi ba bo ti gogi. Dije pəti rəi rɔe ti, nɪngə ndo-de nɛ. ¹⁴ Loki Jəju isi də nɪngə, oo *Ləbi ki ngon læ Alpe, isi me kəy taa la-mbə ti. Jəju əl-e ə nə: «Un gom.» Nɪngə Ləbi i taa, un go Jəju. ¹⁵ Go ti, Jəju isi ta nɛ kuso ti me kəy ti læ Ləbi. *Njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je, ngay, isi naa ti ki Jəju ki njé ndo je lie ta nɛ kuso ti, mbata ko dije ki be kin ngay ə njiyəi goe ti, muki muki. ¹⁶ Loki njé ndo ndu-kun je ki me ɓuti ti læ *Pari si je ooi Jəju isi uso nɛ ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je nɪngə, əli njé ndo je lie əi nə: «Tə, Basi isi uso nɛ ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je a?» ¹⁷ Jəju oo ndude, adi əl-de ə nə: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, ɓi e njé rɔ nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. Nɪngə, m-re

mba ɓar dije ki dana al, nə m-re mba dije ki njé ra majal je yo.»

Kəl ta ki Luwə ki kiyə ta ne kuso
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ NDɔ kare njé ndo je lə Jə Batisi əi ki *Parisi je iyəi ta ne kuso. Dɔkagilo ti kin ə dije rəi rɔ Jəju ti dəji-e əi nə: «Ra ban ə njé ndo je lə Jə əi ki njé ndo je lə Parisi je, isi iyəi ta ne kuso, ə yəi je, rai al ə?»

¹⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «Oi kadi e go rəbe ti kadi dije ki ɓari-de lo ne kuso taa-naa ti, a iyəi ta ne kuso dɔkagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti a? Jagi dɔkagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti, a asi kiyə ta ne kuso, al. ²⁰ NDɔ je a rəi nɔɔ kadi a uni-e tade ti ningə, dɔkagiloe ti kin ə a iyəi ta ne kuso. ²¹ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin, a j ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kəte ɓəy. ²² Taa, dəw a un kasi kandi nju ki j al ɓəy uti me mbu nda je ti ki kəke al tɔ. Re e be ningə, loki kasi a j ɓa, mbu nda je a ndui. Ningə mbu nda je ki kasi kandi nju je pəti a təli ne ki tuji kɔ. Be ə, re kasi kandi nju j al ɓəy ɓa, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa.»

Ta lə Jəju dɔ ndɔ ta kəɔ ti
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Jəju ində də me ndər gəme je ti, ndɔ taa kəɔ ti lə *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, gangi dɔ ko je dɔ njiyə ti usoi. ²⁴ Ningə *Parisi je əli Jəju əi nə: «O ne ki to kin: njé ndo je ləi rai ne ki kadi dəw ra ndɔ taa kəɔ ti al.» ²⁵ Jəju əl-de ə nə: «itidəi ne ki ngar *Dabidi ra loki ne ngə səde, ə ɓo ra-de ki dije ki goe ti kin ndɔ kare al biti a? ²⁶ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə, dɔkagilo ti ki Abiyatar ə e nje kijə ne məsi kadi-kare

ki bo. Dabidi un mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti, ki njé kijə nē məsi kadi-kare par ə səbi dode kadi usoi, uso, ə adi dije ki gone ti usoi tə.» ²⁷ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Luwə ər ndə ta kəə ində ta dangi mba maji lə dəw, bi ra dəw mbata ndə ta kəə al. ²⁸ E be ə, mi *NGon dəw, ndə taa kəə wa ka m-aw ki togə də ti.»

3

Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy njururu (Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Jəju təl aw kəy kaw-naa ti gogi bəy. Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti noo. ² Dije isi jəke isi indəi kəmde kadi n-ooi se Jəju a adi dingəm kin rə nga ndə ta kəə ti wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-indəi ta dəe ti. ³ Jəju əl dingəm ki jie oy njururu ka kin ə nə: «I taa ire dana ne, ta kəm dije ti pəti.» ⁴ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə nə: «Ri ə maji mba kadi dəw ra ndə ta kəə ti ə? Kadi dəw ra maji ə se kadi dəw ra majal ə? Kadi dəw nagi madine ta yo ti ə se kadi iye adi tuji kə ə?» Lo to jijiji, dəw kare ka əl ta al. ⁵ Jəju ində kəmne go-n-de ba pəti, ki wongi, mee tinge dode ti ngay mbata me ngə ləde. Ningə əl dingəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Dingəm surə jine ningə, jie təl to maji kare. ⁶ Ə loki *Parisi je tēēi taga ba, awi kalangi ba ingəi njé ki gin *Erodi ti əli-naa səde ta ki də Jəju ti kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Kosi dije rəi rə Jəju ti (Mt 4.25; 12.15-16; Lk 6.17-19)

⁷ Jəju ətə aw ki njé ndo je ləne ta ba Galile ti. Ningə kosi dije ngay rəi goe ti. Kosi dije ka kin i dənangi Galile ti je, dənangi Jude ti je, ⁸ be bo Jorijaləm ti je,

dɔnangi Idume ti je, dɔnangi ki giɔɔi ba Jurɔɔe ti je, taa dije ki isi gɔi giɔɔi be bo ki Tir ki Sidɔ ba pɔti ka rɔi goe ti tɔ. Kosi dije kin rɔi rɔ Jɔju ti, mbata oy poy ne je ki ra. ⁹ Jɔju ɛl njɛ ndo je lɛne kadi indɛi dɔ to madi dana dangi adi-ne, mba kadi kosi dije mborɛi-ne al. ¹⁰ Tɛki rɔjeti, Jɔju adi rɔ nga dije ngay, adi dije pɔti ki awi ki moy rɔde ti, nagi rɔde mba kadi n-ɔdi rɔe. ¹¹ Loki dije ki ndil je ki majal uwɛi-de gin tɔgide ti ooi-e ningɔ, ɔsi mɛkɛside nangi nɔe ti, uni ndude ki taa nɔi ɛi nɛ: «I NGon lɛ Luwɛ!» ¹² Nɛ, ndɛji-de ki tɔgine kadi rai adi dɔw gɛr-ne al.

Jɔju mbati njɛ ndo je lɛne ki dɔgi gide e joo
(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Go ne je ti kin, Jɔju aw dɔ mbal ti, ɓar njɛ ki ge-de, ningɔ rɔi rɔe ti. ¹⁴ MBɔ dije ti ki ɓar-de kin ɛ Jɔju mbati njɛ ndo je lɛne ki dɔgi gide e joo ki kadi ɛi sie naa ti ki dɔkagilo je pɔti. Ɖi sie naa ti, mba kadi ilɛ-de adi awi ilɛi mbɛ Poy Ta ki Maji. ¹⁵ Taa awi ki tɔgi kadi tuwɛi ndil je ki majal tɔ. ¹⁶ Tɔ dije ki dɔgi gide e joo ki Jɔju mbati-de ɛ to kin: Simɔ, ki Jɔju indɛ tɔe nɛ Piyɔr, ¹⁷ Jaki, ki ngon lɛ Jɛbɛde ɛi ki ngokone Ja, ki Jɔju ɓar-de joo pu nɛ Bowanɛrjɛsi, ki kɔr me nɛ «ngan lɛ ndangindi*», ¹⁸ ki Andire, ki Pilipi, ki Batilɛmi, ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki ki ngon lɛ Alpe, ki Tade, ki Simɔ ki e mbɔ njɛ rɔ mbata kingɔ dɔ lɛ be lɛde ti, ¹⁹ taa Judasi Isikariyoti ki nje kun dɔ Jɔju tɔ.

Jɔju ki nojine je

* **3:17** Bowanɛrjɛsi (ngan lɛ ndangindi) e tɔ ki Jɔju indɛ dɔ Jaki ɛi ki Ja. Dɔw gɛr ne ki indɛ-n tɔ kin dɔde ti al, nɛ dije madi ndɛri gine ningɔ ɛli ɛi nɛ Jɔju ɓar-de ngan lɛ ndangindi mbata ɛi dije ki ne ra ki ki tɔgi to mɛside ti.

²⁰ Jəju aw ɓe ɲingə, kosi dije rəi uti kəm lo ka ka ɓəy, adi lo kadi əi ki njé ndo je ləne ɲngəi dəkagilo kadi usoi ne ka goto. ²¹ Loki noje je ooi poy ta kin ɲingə, rəi mba kadi n-əri-e n-awi sie ɓe, tado əli əi nə: «Dəe isi dana al.»

(Mt 12.24-29; Lk 11.15-22)

²² Njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki i Jorijaləm ti əli əi nə: «Bəljəbul isi mee ti. ɲingə e ki togɪ lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.» ²³ Be ə Jəju ɓar-de ki rəne ti ɲingə, ɔr-de gin ne je me kuji ta je ti ə nə: «Oi kadi *Satə a tuwə dije lə Satə ban? ²⁴ Kin ə, dije ki me ɓekɔ ti ki kare ba, təli də-naa ti rəi-naa ə, ɓekɔ kin a a taa al. ²⁵ Loki dije ki me kəy ti ki kare ba təli də-naa ti, rəi-naa, me kəye kin a ra togɪ kaw kəte al. ²⁶ Re Satə ə wa adi dije lie təli də-naa ti ki rə, adi gangi-naa dana joo ə, kɔɓe lie a ra togɪ kaw ki kəte al, gine a gangi. ²⁷ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, kin ə re dəw uwə dəw ki nje togɪ dɔɔ-e kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kingə lie al. Loki dɔɔ-e ngata ɲingə, a ndur ne ki me kəy ti lie təki mene ge. ²⁸ M-əl səsi təki rəjeti: Majal je pəti ki dije rai, se ne taji je pəti ki a tɛɛ tade ti ki dɔ Luwə ti, Luwə a iyə goe kɔ adi-de. ²⁹ Nə re dəw əl ta ki mal dɔ NDil Luwə ti ɲingə, Luwə a iyə go kɔ ade al ratata. Dəw kin a oti kəy majal ləne kin ki ɲone ti.» ³⁰ Jəju əl-de ta kin be mbata njé ndo ndu-kun je əli əi nə: «Aw ki ndil ki majal rəne ti.»

Kɔ Jəju ki ngakɔe je ki rəjeti

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Kɔ Jəju ki ngakɔe je rəi ai taga, ɲingə iləi dəw kare kadi ɓar-e adi-de. ³² Kosi dije ngay gəi gide wuki. Loki rəi əli-e əi nə: «O kɔi je, ki ngakɔi je ai

taga n̄oo, a sangi-ni.» ³³ N̄ingə Jəju təl əl-de ə n̄ə: «N̄a je ə ai kom je ki ngakom je ə?» ³⁴ Ba go dije ki isi ḡai d̄əe wuki ka kin, n̄ingə əl ə n̄ə: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. ³⁵ Tad̄o d̄əw ki nje ra ndiḡi lə Luwə ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

4

Kuji ta ki d̄o nje d̄ibi ne ti (Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Jəju ilə ngirə kadi ndo dije ne kadi ba bo ti b̄əy. Kosi dije ngay kawī-naa ḡai ḡide, adi aw, al isi me to ti, nangi d̄o ba ti. Kosi dije ai nganḡi ba ti ne, t̄ali k̄əmde ki d̄əe ti. ² Jəju ndo-de ne je ngay me kuji ta je ti. Me ne ndo ti lie, əl-de ə n̄ə: ³ «Nje nd̄ər kare aw kadi d̄ibi ne, ⁴ n̄ingə d̄əkaḡilo ti ki a ilə ko, k̄a ko je madi tosi nganḡi r̄əbi ti adi yəl je r̄ai qi maki. ⁵ K̄a ko je ki nunḡi tosi d̄ənan̄gi nj̄əkirə ti, adi lo kadi inḡai d̄ənan̄gi asi tam il̄ai ngir̄əde ti goto. Nə ke ə t̄ogi kalanḡi ba, tad̄o ngir̄əde to tane. ⁶ Loki kadi əsi n̄ingə, ngan ko je ka kin ndol̄ai mbaw, b̄a go ti, tuti kur̄im, tad̄o ngir̄əde aw nanḡi boy al. ⁷ K̄a ko je ki nunḡi, tosi dan kon je ti, adi kon je t̄ogi nd̄əmi-de mb̄əl, lo kadi andi goto. ⁸ Nə k̄a ko je madi tosi d̄ənan̄gi ti ki maji. Be ə, t̄ogi kalanḡi ba, adi andi. Ki n̄a je andi asi kuti m̄it̄ə, nj̄é ki nunḡi andi asi kuti mehe, taa nj̄é ki nunḡi b̄əy andi asi bu kare t̄o.» ⁹ Go ti n̄ingə, Jəju əl-de ə n̄ə: «D̄əw ki aw ki mbine mba koo-n d̄o ta b̄a, kadi oo d̄o ta kin maji!»

MBa ri ə Jəju ndo ne ki kuji ta je ə? (Mt 13.10-15; Lk 8.9-10)

¹⁰ Loki kosi dije awi n̄ingə, nj̄é ki nj̄é nay sie, ki nj̄é ndo je lie ki d̄əgi ḡide e joo, d̄əji-e kadi ər-de gin

kuji ta je ki ndo-n ne kadi n-gəri. ¹¹ Ə əl-de ə nə: «Səi, Luwə tēē ki dō ne ki to lo ɓɔyɔ ti ki ɔji dō kɔbe lie adi səsi. Nə ndəgi dije ki ai taga, ingəi ne ndo je pəti ki kuji ta. ¹² E be mba kadi,

“Re goi lo maji ka ooi ne al nim,

Re ooi dō ta maji ka gəri me al nim,

Tadō re gəri me ningə,

A təli rɔde go Luwə ti kadi Luwə iyə go majal je ləde kɔ”.✧»

Jəju ɔr me kuji ta ki ɔji dō nje dibi ko
(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Jəju əl-de ə nə: «İgəri me kuji ta kin al a? A re igəri me kuji ta kin al ə a rai ban ə a igəri ndəge je ə?» ¹⁴ Nje kilə ko, ne kilə lie e Poy Ta ki Maji lə Luwə. ¹⁵ Kə ko ki tosi ngangı rəbi ti, ɔji dō dije madi ki ooi ta lə Luwə, ningə *Sata re ɔr ta ki ooi ka kin mede ti kalangı ba kɔ. ¹⁶ NGA ningə, əi je ki tosi dɔnangı njəkirə ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə ningə, taai langısi ba ki rənəl, ¹⁷ nə ta kin, ilə ngirəne mede ti al. Əi dije ki njé kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kɔ je, ə se kində kəm-ndoo ki mbata ta lə Luwə re ɓa, iyəi kadi-me ləde kɔ kalangı ba. ¹⁸ Kə ko ki tosi dan kon je ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə, ¹⁹ nə me ka sururu dō ne je ti ki dɔnangı ti, ki ra ta ne maji je ki dɔnangı ti, taa ɓo ne je ki rangı ki dangı dangı, uti dō ta ki ooi, adi lo kadi andi goto. ²⁰ Ningə, ndəgi kə ko je ki tosi dɔnangı ki maji ti, ɔji dō dije ki ooi Poy Ta ki Maji, ningə taai mede ti, ə tēēi ki kandide tɔ. Ki madi je andi kuti mitə je, kuti mehe je, ki ɓu kare je.

✧ 4:12 Ejay 6.9-10

Kuji ta ki ɔ̃ji dɔ lambi
(Lk 8.16-18)

²¹ Ningə Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo dɔ ti, ə se ində gin tirə ti a? A ində dɔ nɛ ti taa. ²² Nɛ je pəti ki e ki ra gidi ngəy ti, a to taga ta kəm dije, ə nɛ je ki e ki ra lo bəyɔ̃ ti, a to ki taga pəy tɔ. ²³ Re dəw aw ki mbine mba koo-n dɔ ta ningə, kadi oo maji.» ²⁴ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Maji kadi uri mbisi maji oi dɔ ta, bi oy ki nɔɔ be al. Ba kadi igəri təkɪ go rəbi ki igangii ta dɔ dije kin ə Luwə a gangi-n ta dɔsi ti tɔ. Ningə ta ki gangi ki dɔsi ti a itə e ki səi igangi dɔde ti kin bəy. ²⁵ Be ə, dəw ki aw ki nɛ jine ti, a adi-e dɔ ti bəy. Nə dəw ki nɛ lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa bəy.»

Kuji ta ki ɔ̃ji dɔ kandi nɛ ki dibi

²⁶ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Kɔbe lə Luwə to tə dəw ki aw dibi nɛ me ndər ti ləne be. ²⁷ Go nɛ dibi ti kin, re nje ndər to bi ə se, to bi al ka, kondɔ ki kada, nɛ ki dibi, ibə ə isi tɔgi tɔ, ki kanji kadi nje dibe gər-n rəbi ki isi tɔgi-n. ²⁸ Nangi wa ki dərɔne, ra adi ko ibə ə tɔgi, kade tɛɛ, ningə go ti gogi, ər dɔne, ə andi. ²⁹ Ningə dəkagilo ki dɔ ko kər asi lo kijə ti, dəw re ijə ko tadɔ naye asi*.»

Kuji ta ki dɔ kə kagi ti ki bari-e mutadi
(Mt 13.31-32; Lk 13.18-19)

³⁰ Jəju əl-de bəy ə nə: «Ri ə j-a j-uni kadi j-ɔ̃jii kɔbe lə Luwə ə? Ə se kuji ta ki ban ə j-a j-un kadi j-əl-n ta ki dɔ ti ə? ³¹ Kɔbe lə Luwə to tə kandi nɛ ki bari-e mutadi kin be. E kandi nɛ ki du itə kandi nɛ je pəti ki dəw isi dibi dənangi ti ne. ³² Loki dəw dibe

* 4:29 Juwəl 4.13

ningə, təgi ə təl kagi tay ki bo, itə ndəgi kagi tay je pəti. Bajie je ki təi, boyi ngay, kadi yəl je uwəi lo kisi də ti.» ³³ Ki kuji ta je ngay ki toi be, ki dije asi kadi gəri, ə Jəju ndo-n-de ta lə Luwə. ³⁴ Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto. Ningə dəkagilo ki nayi ki njé ndo je ləne wa par 6a, ər-de me pəti.

*Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti
(Mt 8.18, 23-27; Lk 8.22-25)*

³⁵ Me ndəe ti noo, də ji lo səl ti ningə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Adi ji gangi ba, j-awi dame ti ki kare.» ³⁶ İyəi kosi dije, ningə njé ndo je awi ki Jəju me to ti ki re e ti kəte. To je ki rangi dani-e. ³⁷ Ningə, nəl ki bo ngay bə səde busi də bati. Pulum ta man ində kadi to bigim bigim adi man isi rosi to. ³⁸ Jəju lə ne gəti-n dəne, ə to mongi to ti, isi to bi. *NJé ndo je lie ndəli-e ki nō tade ti əi nə: «Nje ndo, j-isi j-oy be ka oo al a?» ³⁹ Jəju ndəl də bi ti, ndangi nəl, ə əl man ba ə nə: «A lo ka ti! Adi lo to jijiji!» Loe ti noo, nəl ta kəə adi lo təl to jijiji. ⁴⁰ Ningə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Ra ban ə i6əli be ə? Biti 6one ka adi mesi al 6əy a?» ⁴¹ Bəl rade ngay, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Dəw ə wa kam e nə ə, nəl je ki ba je ka ooi ta lie be ə?»

5

*Jəju tuwə ndil je ki majal də dingəm ti dənangi
Gərasa ti
(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)*

¹ Jəju əi ki njé ndo je ləne teei gidı ba ti, dənangi ti lə dije ki Gərasa ti. ² Loki Jəju j me to ti ur nangi ningə, taji naa ti noo, dəw madi kare ki aw ki ndil ki

☆ 4:41 Pa je 65.8; 89.10; 107.23-32

majal rone ti, tee do badi je ti re inge. ³ Dəw ka kin ra be do badi je ti. Re e ki kulə gindi ka, dəw kare ki asi doe lo ka ti goto. ⁴ Dooi-e ki kulə gindi nja bay bay, taa ilai kangila gindi njae ti to. Nə gangi kulə gindi riw riw, taa tati gindi nasi nasi to. Dəw ki asi kuwe gin toagine ti goto. ⁵ Dəkagilo je pəti, kondə ki kada, lo njiye e do badi je ti ki dan mbal je ti ki wuy ki kur tane ti. Ningə tijə rone gangi bati bati ki gaji mbal je. ⁶ Loki oo Jəju say nu bəy ningə, ay ki ngədi re ɔsi məkəsiine nangi nɔe ti. ⁷ Ningə ur kəl ki toagine ngay ə nə: «Jəju ki NGoŋ lə Luwə ki nje kisi dərə ti taa nu, e ri ə ige rəm ti ə? M-uwə njai me to Luwə ti, adi-m kɔ al!» ⁸ Əl ta kin be tadə ta ki Jəju əl-e ə nə: «ɿ ndil ki majal, itee kə rə dɪngəm ti kin.» ⁹ Jəju daje ə nə: «Təi nə na?» E təl əl-e ə nə: «Təm nə “kosi njé rə je”, mbata ji bay ngay.» ¹⁰ Nɔ ki do Jəju ki nja naa ti nja naa ti kadi tuwə-de kə me be ti kin al.

¹¹ Dəkagiloe ti kin, kosi kəsongi je ngay a usoi ne kadi mbal ti nɔɔ. ¹² NDil je ki majal nɔi do Jəju ti əli-e əi nə: «Ituwə-je adi j-aw dan kəsongi je ti kam, j-ur mede ti.» ¹³ Jəju ndigi səde do ti, adi teei me dɪngəm ti ka kin, ə awi uri me kəsongi je ti. Taji naa ti nɔɔ, kosi kəsongi je ki asi dibi joo kare, bɪngəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, adi ayi-naa man oyi. ¹⁴ NJé ngəm kəsongi je ayi-naa awi me be bo ti, ki me ndər je, ɔri poy ne ki ra ne kin dije, adi dije awi kadi n-ooi ne ki ra ne ka kin. ¹⁵ Loki dije ka kin rai teei rə Jəju ti ningə, ooi dɪngəm ki aw ki ndil je ki majal ka kin isi rəe ti. Ooi-e kadi isi ki angal ki maji, taa isi ki kibi rone ti to. Ne je kin ra adi bəl rade ngay. ¹⁶ Ningə dije ki awi lo ne je ti ki Jəju ra, ɔri madide je poy ne ki tee do dɪngəm ti ki aw ki ndil je ki majal, ki ne ki

tēe dɔ kɔsongi je ti. ¹⁷ Be ə, iləi ngirə kadi nōi dɔ Jəju əi nə: «Njai ba, iyə dɔnangi ləje, ə aw.» ¹⁸ Dɔkagilo ti ki Jəju isi al me to ti gogi ningə, dɔngəm ki Jəju tuwə ndil je ki majal me ti ka kin dəje kadi n-aw sie. ¹⁹ Nə Jəju ɔdi al, ə əl-e ə nə: «Ɔti aw ɓe dan noji je ti, ɔr-de poy nē ki Babe ra səi ki koo kəm-to-ndoo ki əti ɓəl ki ɔji dɔi ti kin.» ²⁰ E be ə, dɔngəm ka kin ɔti aw dɔnangi ɓe bo je ti ki dɔgi, ɔr poy nē je ki Jəju ra sie. Di je pəti ki oy ta kin, əti-de ɓəl.

*Ta lə ngon lə Jayrusi ki ta lə dāne ki nje moy məsi
(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)*

²¹ Loki Jəju təl aw gidi ba ti ki to ningə, kosi di je ngay kawī-naa rəe ti kadi ba ti. ²² Ningə dɔngəm kare ki dan njé kun dɔ kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki təe nə Jayrusi re. Loki oo Jəju ningə, osi nangi njae ti, ²³ nɔ dɔe ti ki man kəmne ə nə: «NGonm ki dāne ki du isi oy. Njai ba, kadi aw ində jii dɔe ti adi ingə rɔ nga, ə oy al.» ²⁴ Jəju ɔti aw sie, ningə kosi di je ngay njiyəi goe ti, mborəi-e ki yo je ki nē je.

²⁵ Dāne kare ki moy məsi ade kɔ ɓəl dɔgi gide e joo e dan kosi di je ti nɔɔ. ²⁶ Moy kin ade kɔ ngay, adi ay ngɔdi ngay tɔ go di je ti ki njé ra di je moy, nə tuji nē kingə ləne dɔ ti kɔ kare, ningə ingə kɔ jide ti tə kingə yo. Moy aw ki kəte tə kaw par par, nē ki to soti goto. ²⁷ Dāne ka kin oo ta lə Jəju. Be ə, dan kosi di je ti, re ki rəbi ki gidi Jəju ti, ɔdi ta kibi lie. ²⁸ MBata əl mene ti ə nə: «Kin ə re ta kibi lie par ə m-ɔdi ə, rəm a nga.» ²⁹ Ningə taji naa ti nɔɔ par gin məsi lie gangi, adi gər me rone ti təkɔ rone nga ngata. ³⁰ Loe ti nɔɔ, Jəju gər me angalne ti təkɔ tɔgi tēe rone ti. Be ə, təl kəmne gogi dan kosi je ti, dəji-de ə nə: «Nə ə ɔdi ta kibi ləm ə?» ³¹ *Ə njé ndo je lie əli-e əi nə: «I wa igər

maji kadi kosi je mborai-ni ki yo je ki ne je, a ital idaji a na: “Na adi-m bay a?”» ³² Na Jaju nay ki lo go lo ti ga gidine kadi n-oo dane a wa ki ra ne kin. ³³ Bal ra dane ka kin ngay, adi dadi par par, mbata gar ne ki ra-e me rae ti. Be a, re osi nangi nja Jaju ti, al-e ta je ki rojeti pati ki to mee ti. ³⁴ Na Jaju al-e a na: «NGonm, kadi-me lai aji. Aw ki lapiya, a kadi inga ro nga do moy ti lai.»

³⁵ Loki Jaju a al ta ba bay ninga, dije madi ii me kay ti la Jayrusi, ki e ki bo do kay kaw-naa ti la Jipi je, rai ali Jayrusi ai na: «NGoni oy, itapi NJe ndo, al ngata.» ³⁶ Loki Jaju oo ta kalde be ninga, use do ti al, a al ki bo ki do kay kaw-naa ti a na: «Adi bal rai al, adi mei par!» ³⁷ Jaju ogi kadi dije awi sie, na iyə Piyar nim, Jaki nim, Ja ki ngoko Jaki nim par a adi awi sie. ³⁸ Loki rai teei be la ki bo ki do kay kaw-naa ti ninga, Jaju oo dije ki isi singai sokito, isi noi je, uri wuy je. ³⁹ Jaju ur me kay ti ninga, al-de a na: «Ra ban a dije singai do-naa ti sokito ki no be a? NGon oy al, na to bi kare.» ⁴⁰ Dije ibai Jaju kogii. Be a, Jaju adi dije pati tee taga, ninga baw ngon nim, ko ngon nim, nje ndo je lie ki dani-e nim par a awi sie me kay ti ki ngon to ti. ⁴¹ Jaju uwə ji ngon, al-e a na: «Talita kumi!»* Adi kor me na: «NGon ki dane, m-ali m-a na, i taa!»

⁴² Taji naa ti noo, ngon ki dane i taa, njiya, tado bale e dogi gide e joo. Ne ki Jaju ra kin ati dije bal ki dum. ⁴³ Lo kin ti, Jaju daji-de kadi ali ta ne ki ra ne kin daw madi al. Ninga, al-de kadi adi ne kuso ngon ki dane ka kin uso.

* **5:41** Talita kumi: e ta arame ki Jipi je isi ali to dokagilo ti la Jaju.

6

*Dije ki Najarəti ti taai me Jəju al
(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)*

¹ Jəju i loe ti noo, aw be bo ti ki togi ti*, naa ti ki njé ndo je ləne. ² Loki ndo ta kəə lə *Jipi je asi ningə, Jəju ilə ngirə ndo dije ne me kəy kaw-naa ti lə Jipi je. Dije ngay ki oi ne ndo lie, ne ndo kin əti-de bəl, adi əli əi nə: «Dəw kam, ingə ne ndo kin ra ə? Ə nā ə ade gosi ta ki əti bəl be kin ə? Togi ki ra-n ne kəji je ki əti bəl be kin ingə ra ə? ³ Ma nje kijə kagi wa ka am wa? E ngon lə Mari al a? Jaki je, ki Jose je, ki Judi je, ki Simo je, əi ngakoe je al a? Taa, konane je ka isi səje ne to al a?» Ta ki dəji kin ogi-de kadi adi mede Jəju. ⁴ Be ə, Jəju əl-de ə nə: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti ba, e me be koje ti, ki dan noje je ti, ki me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵ Lo kadi Jəju ra ne kəji ki əti bəl me be ti ki Najarəti ti goto, nə ində jine do njé moy je ti ki nā je gandi gandi par, adi-de ingəi ro nga. ⁶ NDəji Jəju ngay ki mbata mbati ki mbati kadi-e mede.

*Jəju ilə njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo
(Mt 9.35; 10.1, 5-14; Lk 9.1-6)*

Jəju njiyə ki ngan be je ki gugi do Najarəti, ndo dije ne. ⁷ Ningə, Jəju bar njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo, ə ilə-de joo joo. Adi-de togi do ndil je ti ki majal to. ⁸ Jəju ndr mbide kadi uni ne kare mbata do rəbi al, nə gəl kare ba par. Əl-de ə nə: «A uni ne kuso al nim, bəl al nim, taa a bəgiri la me kulə do bədisi ti al nim to. ⁹ Həi sa njasi ti, ə awi ki kibi kare ba.» ¹⁰ Kin ə uri me kəy ti madi, ə uwə səsi rone ti ə, isi ti ratata ndo kawsı ti. ¹¹ Ə re lo madi ti, ə dije mbati kuwəi

* **6:1** Be ki Jəju togi ti e Najarəti, donangi ti ki Galile.

səsi ki røde ti, ə se mbati koo də ta ləsi, loki isi teeji me be ti kin ki taga ningə, indəi bu ki njasi ti kə†, mba kadi to tə ne ndəji ndude. ¹² *NJé ndo je awi iləi mbe Poy Ta ki Maji mba kadi dije iyəi kalde ki majal kə. ¹³ Tuwəi ndil je ki majal ngay taa uri yibi də njé moy je ti ngay adi ingəi rə nga tə.

Koy Ja Batisi

(Mt 14.1-12; Lk 9.1-6)

¹⁴ NGar *Erodi oo ta lə Jəju, tadə təba lie asi lo je naki naki. Dije ki nə je əi nə: «Ja Batisi j taa dan njé koy je ti. Gine kin ə aw-n ki təgi mba ra-n ne je ki əti bəl bəl.» ¹⁵ NJe ki nungi əli əi nə: «E Eli ki nje kəl ta ki ta Luwə ti.» NJé ki nə je bəy əli əi nə: «E nje kəl ta ki ta Luwə ti tə njé ki rəi kəte kin be tə.» ¹⁶ Loki Erodi oo ta kin ningə, ə ə nə: «E Ja ki ndə ki madi gangi dəe ka ə j lo koy ti.»

¹⁷ Erodi əl be, tadə ndə ki adi uwəi Ja, dəci-e ki sən, iləi-e dangay ti, mbata lə Erodiyadi, ki ne ngokəe Pilipi, ki tae nene ti, ¹⁸ ə Ja əl-e ta də ti ə nə: «E go ti al kadi itaa ne ngokəi, nei ti☆.» ¹⁹ Wongi ra Erodiyadi də Ja ti ngay, adi sangi rəbi təl-e, nə asi təl-e al. ²⁰ Tadə Erodi bəl Ja, gər kadi e dəw ki nje ra ne ki dana, taa e dəw ki ay njay tə. Be ə, Erodi ngəm-e-n maji. Loki Erodi oo ta kəl Ja ningə, ta kin uwe ki ta, nə be ka, Erodi ge koo ta kəl Ja par par. ²¹ NDə ki maji ki Erodiyadi isi sangi kəte kəte ka re nga. Adi e ndə rənəl koji Erodi, ə Erodi adi rai ne kuso. Ningə ndəe ti kin, Erodi bar ki bo je ləne nim, bar njé kun də njé rə je ləne nim, taa bar njé təba je ki dənangi Galile ti tə. ²² Dəkagilo kuso ne ti, ngon

† **6:11** Ta lə kində bu ki nja ti kə 6a, igqi Mt 10.14 ki ta ki də ti ki e gin ti nangi. ☆ **6:18** Ləbətiki 18.16; 20.21

lə Erodıyadı ki dāne, ur kəy gode ti, ndam. NDam lə ngon ki dāne kin nəl Erodı ngay, taa nəl dije ki bār-de lo ne kuso ti ngay tɔ, adi ngar əl ngon ki dāne ka kin ə nə: «İdəji-m ne ki mei ge par ə m-a m-adi.»²³ Erodı aw bitı un ndune ki kibi rɔ ade ə nə: «Ne je pəti ki idəji-m, ə m-a m-adi. Re e dəbi kɔbe ləm ka a ingə.»²⁴ NGon ki dāne tɛɛ aw taga, aw dəji kone ə nə: «E ri ə kadi m-dəje ə?» Ə kɔe əl-e ə nə: «İdə-je dɔ Jə Batisı.»²⁵ NGon ki dāne təl langısi ba aw rɔ ngar ti əl-e ə nə: «Təki j-a-n taji-naa ti ne wa kin, kadi adi-m dɔ Jə Batisı me supıra ti.»²⁶ Me ngar tuji əji-n dɔ ne ki ngon ki dāne dəje kin, nə lo kadi əge goto ki mbata kun mındi ki un, taa ki mbata dije ki bār-de lo ne kuso ti tɔ kin.²⁷ Be ə, taji-naa ti nɔɔ, ngar un ndune adi asıgar kare ki nje ngəm-e kadi aw kəy dangay ti gangı dɔ Jə re-n.²⁸ Asıgar aw gangı dɔ Jə me supıra ti, re-n adi ngon ki dāne, ningə ngon ki dāne ka kin təl-n adi kone.²⁹ Loki njé ndo je lə Jə oi poye ningə, rəi uni nine awi dibi.

*Jəju adi ne kuso dıngəm je dibi mi usoi
(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jq 6.1-15)*

³⁰ Loki njé kaw kilə je təli lo kilə je ti ləde ningə, kawı-naa rɔ Jəju ti, ɔri-e poy ne je ki rai ki ne je ki ne je ki ndoi dije adi-e oo.³¹ Kosi dije ngay awi nim, təli nim adi lo kadi njé ndo je ingəi ngon dəkagılo ndi be kadi usoi ne ka goto. Be ə, Jəju əl-de ə nə: «fıri adi j-awi lo ki dije gotoi ti mba kadi ɔri kəə ndəy.»³² Be ə, ali me to ti mba kaw kɔsi rɔde ngərəngı, lo ki dije gotoi ti.³³ Dije ngay ooi-de lo kawde ti, ə gərı-de bəti tɔ. Dije ii be bo je ti ki dangı dangı, ayı-naa ki njade bur bur awi kəte, lo ki Jəju ki njé ndo je isi awi ti.

³⁴ Loki Jəju ur nangi me to ti ningə, oo kosi dije ngay. Loki oo-de, oo kəm-to-ndoo ləde, tadə ai tə bati je ki nje kul-de goto be. E be ə, Jəju un dəkagilo ngay ndo-n-de ne. ³⁵ Loki kadi yəti rəne ki bəlme taa njé ndo je ətí ki rə Jəju ti əli-e əi nə: «Lo ki j-ai me ti ne kın, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isi ur tə. ³⁶ Maji kadi ituwə dije kam adi awi ki lo ndr je ti, ki ngan be je ti, ndogi ne kuso usoi.» ³⁷ Nə Jəju təl əl-de ə nə: «Səi je wa adi-de ne usoi.» Ningə, njé ndo je dəji-e əi nə: «Kadi j-aw ji ndogi mapa asi silə bu joo† j-adi-de usoi wa?» ³⁸ Jəju təl əl-de ə nə: «Mapa ki jisi ti e ban ə? Awi dan dije ooi.» Loki awi dan dije ti, dəji ningə, təli əli-e əi nə: «Mapa e mi, ə kanji joo tə.» ³⁹ Jəju un ndune adi-de kadi adi dije isi nangi ki kute kute də wale ti ki mbəl. ⁴⁰ Be ə, dije uwəinaa bu bu je, kuti mi kuti mi je, ə isi nangi ki bare bare. ⁴¹ Jəju əy mapa ki mi ki kanji ki joo, un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi də ne kuso kın. Go ti, Jəju uwə mapa je ka kın gangi naa ti ə adi njé ndo je kadi ləbi kosi dije. Kanji je ki joo ka, Jəju ləbi dije pəti tə. ⁴² Dije pəti usoi ne ndani maji. ⁴³ Ningə, njé ndo je əyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dəgi gide e joo bəy. ⁴⁴ Dije ki usoi ne kın asi dıngəm je dibi mi.

Jəju njiyə də man ti
(Mt 14.22-33; Jə 6.16-21)

⁴⁵ NDəy ba go ti, Jəju əsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nəne ti, ki kaw ki be bo Bətisayda ti nu. Ningə dəkagiloe ti kın, e a tuwə kosi je kadi awi. ⁴⁶ Loki Jəju adi-de awi ningə, ətí aw də

† **6:37** Silə kare, dəkagilo ti lə Jəju, e la ki lo ra kilə ndə ti ndə kare. Adi silə bu joo e la ki lo ra kilə ndə ti ndə bu joo.

mbal ti mba kəl ta ki Luwə. ⁴⁷ Loki lo ndul ngata ningə, to e dan bati, ə Jəju e ki karne ba ə nay nangi gogi. ⁴⁸ Jəju oo kadi njé ndo je ləne ingəi kə ngay lo kəsi to ti, tadə nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. Dan lo ti 6a, Jəju j a njiyə də man ti, isi aw ki rəde ti, ningə ge kadi n-də tade bəy. ⁴⁹ Ə loki ooi-e a njiyə də man ti ningə, ooi kadi e muwə dəw yo, adi uri kəl. ⁵⁰ Əi je wa pəti ooi-e, adi bəl rade ngay. Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nə: «Adi mesi osi nangi nə e mi, ə iḃəli all!» ⁵¹ Jəju al gode ti me to ti ningə, gin nəl gangi. Nə je kin əti-de bəl ngay. ⁵² Tadə ki rəjeti, njé ndo je gəri kəm nə ki Jəju ra əji də mapa kin al, ki mba me ngə ləde.

*Jəju adi rə nga njé moy je dənangi Gənəjarəti ti
(Mt 14.34-36)*

⁵³ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangi ningə, tɛɛi dənangi Gənəjarəti ti, indəi to ləde nangi. ⁵⁴ Loki uri nangi taa par ə, dije gəri Jəju; ⁵⁵ adi əyi-naa ngədi asi 6e je ki dənangi Gənəjarəti ti naki, naki. Dije iləi rəde, əyi njé moy je ləde me nə koti njé moy je ti, rəi səde rə Jəju ti. ⁵⁶ Lo je pəti ki aw ti, ngan 6e je, ki 6e bo je, ki lo ndər je, dije rəi ki njé moy je 6uki-de ta mbalo ti, ə nqi də Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ədi ta kibi lie par ə a ingəi rə nga. Ningə, njé ki ədi ta kibi lie, ingəi rə nga tə.

7

*Jəju ki nə jibəl 6e
(Mt 15.1-9)*

¹*Parisi je ki njé ndo ndu-kun je madi jji Jorijaləm ti, kawinaa də Jəju ti. ² Ningə ooi kadi njé ndo je lie ki madi je usoi nə ki jide ki yoro, ki kanji togı ki go

jibəl rae ti. ³NGa ningə təkɪ rɔjetɪ, Parisi je əi ki *Jipi je ba pəti, a usoi ne ki kanji kadi a togi jide kadi ay njay al. Adi e kində kəm go ne jibəl be ti lə kade je.

⁴Be tə ə, re təli suki ti ningə, a ndogi man rəde suki suki bəy taa a usoi ne. Awi ki ne jibəl be je ki rangi ngay ki indəi kəmde go ti bəy tə togi ne kay man je ki ngo je ki ngoo ningə-kasi je, ki go rəbi ra-e ti.

⁵Parisi je ki njé ndo ndu-kun je dəji Jəju əi nə: «Mba ri ə njé ndo je ləi təli rəde go ne jibəl be ti lə kaje je al ə? Usoi ne ki jide ki yoro ki kanji togi kin me nə ri ə?» ⁶Jəju ilə-de ti ə nə: «Ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dəsi ti e ta ki rɔjetɪ. Səi njé kədi kəm dije, tadə Luwə adi Ejay ndangi ə nə:

“Gin dije kin əsi gonm ki nda tade kare,

Nə mede e say səm.

⁷Təji ki isi iləi dəm ti, ndae goto, Tadə ne ndo je ki isi ndoi dije ka, E kəm-kədi ki j rə dije ti tə.”*✧

⁸Jəju əl-de ə nə: «Iyəi ndu-kun lə Luwə dəbi kare, ə itəli rəsi go ne jibəl be ti lə dije yo.»

⁹Ningə, Jəju əl bəy ə nə: «To rəsi al kadi iyəi go ndu-kun lə Luwə kalangi ba mba kadi ingəmi go ne jibəl be ləsi! ¹⁰Təkɪ rɔjetɪ, *Mojɪ ə nə: “Əsi gon bawi ki koi.” Taa əl bəy ə nə: “Dəw ki taji bawne ə se kone əsi ta koy.”*✧ ¹¹Nə səi, əli əi nə: “Re dəw madi əl bawne ə se kone ə nə: «Nə maji je ki re m-a m-əsi-n sɔli ə e kərba,» adi e kadi-kare lə Luwə.”

¹²E kin əji kadi uti ta rəbi kadi dəw madi ra ne əsi-n sɔl bawne ə se kone. ¹³Igəi tuji ki isi tuji ta lə Luwə ki ne jibəl be ləsi, ki isi indoi dije ki kəte kəte kin oi! Taa ne je ki rangi ki toi be ngay ki isi rai e noo bəy.»

✧ **7:7** Ejay 29.13 ✧ **7:10** Teɣ ki taga 20.12; Dətərənəm 5.16

*Nɛ je ki a ra dɔw adi ay njay al ta kɔm Luwɔ ti
(Mt 15.10-20)*

¹⁴ Go ti ningɔ, Jɔju bar kosi dije ki rɔne ti bɔy ɔ ɔl-de ɔ nɔ: «Sɔi pɔti, uri mbisi maji oi ta lɔm, ɔ kadi igari mee tɔ.» ¹⁵ Nɛ madi ki j taga aw me dɔw ti, ki a tɔl-e nɛ ki to nje ti goto. Nɔ nɛ ki j me dɔw ti ɔ a tɔl dɔw nɛ ki to nje ti. ¹⁶ [Re dɔw madi aw ki mbine kadi oo-n dɔ ta ningɔ, kadi oo.] ¹⁷ Loki Jɔju iyɔ kosi dije, ɔ tɔl aw me kɔy ti ningɔ, njɛ ndo je lie dɔji-e kadi ɔr-de gin kuji ta ka kin. ¹⁸ Jɔju ɔl-de ɔ nɔ: «Adi sɔi je wa ka igari nɛ al tɔ a? Igari me ta ki m-ge kɔl kin al a? Nɛ pɔti ki j taga ki aw me dɔw ti, nɛ kare ki a tɔl-e ki nje ti goto. ¹⁹ Tɔki rɔjeti, nɛ je kin pɔti awi ngɔme ti al, nɔ awi kandae ti yo, ɔa go ti, tɛɛi kɔ.» Ta lɔ Jɔju kin tɔji kadi nɛ kuso je pɔti ɔi ki kay njay. ²⁰ Ningɔ Jɔju ɔl-de bɔy ɔ nɔ: «Nɛ ki j me dɔw ti ɔ e nɛ ki nje tɔl dɔw nɛ ki to nje ti. ²¹ E me dɔw ti kɔy, e ngɔme dɔw ti ɔ, mɔr ta je ki majal isi tɛɛ ti, ki kaya ki ra, ki ɔogi, ki tɔl-naa, ²² ki kuwɔ marim, ki ra kɔm-nda nɛ, ki me ndul, ki kɔdi-naa, ki nɛ ra ki go rɔbe ti al, ki kɔji rɔ, taa kilɔ ra je ki to mbɔ tɔ. ²³ Nɛ je kin pɔti j me dɔw ti, ningɔ ɔi ɔ tɔli-e nɛ ki to nje ti.»

*Dɔne ki mba adi mene Jɔju
(Mt 15.21-28)*

²⁴ Jɔju j loe ti nɔɔ ningɔ, aw dɔnangɔ ti ki Tir. Aw ur me kɔy ti madi, ge kadi dije gari gone al, nɔ loe goto. ²⁵ Tɔki rɔjeti, re wa ki Jɔju re tɛɛ bɔy par ɔ, dɔne madi ki ndil ki majal isi adi kɔ ngone ki dɔne oo ta lie, ɔ ay re osi nangɔ njae ti. ²⁶ E dɔne ki e Jipi al, ɔe koje e Pɔnɔsi, dɔnangɔ Siri ti. Nɔ ki dɔ Jɔju ti kadi tuwɔ ndil ki majal ki isi adi kɔ ngonne kin kɔ. ²⁷ Nɔ Jɔju ɔl-e ɔ nɔ: «tyɔ adi ngan je ki me kɔy ti usoi

asi-de bəy taa. Tado e go ti al kadi dəw un ne kuso lə ngan je, ilə adi ngan bisi je.» ²⁸ Ə dəne ka kin ilə ti ə nə: «E rəjeti Babe, nə ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabilə ti, a usoi yongirə ne je ki tee ta ngan je ti tosi nangi tə.» ²⁹ Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ta kul ta ki tee tai ti kin, əti aw be lai, tado ndil ki majal tee me ngoni ti ki dəne kə ngata.» ³⁰ Dəne ka kin təl aw be ningə, ingə ngonne, to də tirə ti kare, mbata ndil ki majal ka kin tee rəe ti kə.

Jəju adi nje mbi bəy oo ta

³¹ Jəju i dənangi Tir, gangi Sido, ningə ində dənangi be bo je ki dəgi gangi bəy taa re tee ta ba Galile ti. ³² Dije rəi ki dīgəm kare ki mbie bəy, ki lo kəl ta to rəe, rə Jəju ti, dəji-e kadi ində jine dəe ti, kadi ingə rə nga. ³³ Jəju ər-e ki kare ba aw sie say ki kosi dije. Loki tilə ngan jine je mbi nje moy ti ningə, tibi man tane ədi-n ndon dīgəm ka kin. ³⁴ Go ti ningə, Jəju un kəmne ki dərə ti, ilə kəə puu, ə əl ə nə: «Epata» (kər me ta kin nə: imbuti). ³⁵ Taji naa ti noo par ə mbi dīgəm ka kin mbuti, ə ndone tuti adi əl ta ay njay njay. ³⁶ Jəju ndər mbi dije ki oy ne kin kadi dəw əl tae kəte adi dəw ki rangi oo al. Loki ndər mbide ki nja naa ti naa ti kadi dəw ər poy ne kin al ningə, kadi be bəy ə dije əri poy ne rae ki kəte kəte. ³⁷ Ne ra Jəju əti kosi dije bəl ngay adi əli əi nə: «Ne rae je pəti maji: Ra njé je ki mbide bəy adi ooi də ta, taa ra mbiki je adi əli ta tə.»

8

*Jəju adi ne kuso dije dibi sə
(Mt 15.32-39)*

¹ Me ndo je ti kin, kosi dije ngay kawinaa taki rangi bay do Jaju ti. Ninga, ne ki kadi usoi goto. Be a Jaju bar nje ndo je lone al-de a na: ² «M-o kam-to-ndoo la kosi dije kin, tado ndo mita bone a ai sam naa ti, ninga ne ki kadi usoi goto. ³ Re m-tuwade madi awi be ki mede ki bo ba a, bo a taa tigi de rabo, tado nje ki madi dande ti ii say a rai.» ⁴ *Nje ndo je lie tali ali-e ai na: «J-a jinga mapa ra dilu lo ti ne, a a usoi asi-de a?» ⁵ Jaju daji-de a na: «Mapa ki jisi ti e ban a?» a ali-e ai na: «Mapa e siri.» ⁶ Go ti ninga, Jaju al kosi dije kadi isi nangi. Oyo mapa ki siri ka kin jine ti, ra oyo Luwa do ti ninga, gangi naa ti, a adi nje ndo je lone, kadi adi kosi dije. Be a, nje ndo je taai labi kosi dije to. ⁷ Awi ki ngan kanji je jide ti to. Jaju ra oyo Luwa do ti a adi nje ndo je lone kadi labi dije to. ⁸ Dije usoi ne ndani, adi, nje ndo je kawiginde je ki nay, kare siri. ⁹ Dije ki usoi ne, asi dibi so. Go ti ninga, Jaju iyade adi awi. ¹⁰ Kalangi ba go ti, Jaju ai ki nje ndo je lone ali me to ti, awi donangi Dalmanuta ti.

Parisi je daji ne kaji Jaju
(Mt 16.1-4)

¹¹ *Parisi je ii noo rai ninga, ilai ngira naji ta ti ki Jaju, ba daji-e kadi ra ne kaji madi ki i dora ti adide n-ooi. Daji-e be ta kulu ki kiyu mba kuwan daw. ¹² Jaju ila mene puu, a al-de a na: «Mbari a dije ki dokagilo ti ki bone daji mba kadi n-ooi ne kaji ki ati bal a? Taki rojeti, adi m-al sasi madi oi, ne kaji madi ki kadi daw a ra ki mbata lade goto.» ¹³ Be a, Jaju iyade, a al me to ti mba kaw dam ba ti ki kare.

am la Parisi je nim, am la Erodi nim
(Mt 16.5-12)

14 Me njé ndo je oy dɔ mapa ti ki kadi ɔyi. E ki jide ti ki isi me to ti e kare ba par. 15 Jəju ndəji-de, ə əl-de ə nə: «Oi maji! Adi kəmsi ədi dɔ rəsi ti, ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, ki əm lə Erodi*.» 16 *NJé ndo je naji-naa ta dande ti əi nə: «Jəju əl be tado ji rəi ki mapa al!» 17 Jəju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nə: «MBa ri ə isi naji-naa ta dansi ti dɔ mapa ti ki ɔyi al ə? Igəri me ne je al ka bəy a? Kəmsi tɛɛ dɔ ne je ti madi al ka bəy a? Səi dije ki ku dəsi goto a? 18 Kəmsi to mba kadi oi lo al a? Rai mbisi kadi oi dɔ ta al a? Mesi ole dɔ ti al a? 19 NDɔ ki m-ləbi mapa mi, dɪngəm je dibi mi kin, gindi mapa ki nay, ɔyi kare ban ə?» Nɪngə əli əi nə: «J-ɔy kare dɔgi gide e joo.» 20 «NGa ndɔ ki, m-ləbi mapa siri dɪngəm je dibi sɔ kin, ginde je ki nay, ndɔ ki ɔyi kare ban ə?» Nɪngə əli-e əi nə: «J-ɔy kare siri.» 21 Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Igəri al bəy a?»

Jəju adi nje kəm tɔ kare oo lo me be ti ki Bətisayda

22 Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tɛɛi me be ti ki Bətisayda ti nɪngə, dije rəi ki nje kəm tɔ kare rɔ Jəju ti. Dije ka kin nɔi dɔ Jəju ti kadi ɔde. 23 Jəju uwə ji nje kəm tɔ ka kin, ə aw sie gidi be ti. Loki yom kəme ki man tane nɪngə, ində jine dɔe ti ə dəje ə nə: «O ne madi a?» 24 Nje kəm tɔ gɔ lo nɪngə ə nə: «M-o dije, nə to ə toi tə kagi je ə a njiyəi be.» 25 Jəju təl ində jine dɔ kəme ti nja kare bəy adi oo lo ay njay njay ngata. ɪngə rɔ nga, ta oo ne je pəti ay njay njay tɔ. 26 Go ti nɪngə, Jəju iyɛ adi aw be ləne, ə əl-e ə nə: «Oti təl kaw me be ti kin gogi.»

*Piyər gər kadi Jəju e Kirisi, ki MBəti lə Luwə
(Mt 8.13-20; Lk 9.18-21)*

* **8:15** Əm lə Parisi je e ne ndo ləde ki ngom, nɪngə əm lə Erodi e mbati kun me kadi Jəju tɔ.

²⁷ Jəju ət̪i loe ti nɔ̃ nɪŋə, awi ki njé ndo je ləne ngan be je ti ki gidi Səjare ti, ki Pilipi. Loki əi dɔ̃ rəbi ti, Jəju dəji-de ə nə: «Dije isi əli ta ki dəm ti tək̪i mi nɑ̃ ə?» ²⁸ Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Dije madi əi nə i Jə Batisi; njé ki nungi əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi bəy əi nə i ki kare dan njé kəl ta je ki ta Luwə ti.» ²⁹ Nɪŋə, Jəju təl re dəji-de əi je wa ə nə: «NGa səi wa ki dəs̪i, əli əi nə mi nɑ̃ ə?» Ə Piyər ile ti ə nə: «I Kirisi, ki Luwə mbəte.» ³⁰ Jəju ndəji-de ki tɔ̃gine kadi əli ta kin kəte kadi dəw ki rangi oo al.

*Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti
(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)*

³¹ Go ta je ti kin nɪŋə, Jəju ilə ngirə kadi ndo-de tək̪i ne *NGon dəw n-a n-ɪŋə kɔ̃ ngay. *NGatɔ̃gi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə nɛ̃ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-ne. Dije a təl-ne, nə ndɔ̃ ki kɔ̃ mitə lə ndɔ̃ koyne ba, n-a n-tɛ̃ lo koy ti. ³² Əl-de ta je kin pət̪i ay njay. Piyər ər Jəju aw sie dəbi kare, nɪŋə ilə ngirə kəl sie. ³³ Nə Jəju təl rəne, gɔ̃ njé ndo je ləne nɪŋə ndangi Piyər ki tɔ̃gine ngay ə nə: «Itəl gogi *Sata, ər rɔ̃i kɔ̃ gom ti! tado mər ta ləi e mər ta ki i rɔ̃ Luwə ti al, nə e mər ta lə dije.»

³⁴ Go ti nɪŋə, Jəju bar kosi dije ki njé ndo je ləne, nɪŋə əl-de ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti nɪŋə, kadi oo rəne tə nɛ̃ madi al, kadi e wa un kagi-dəs̪i koy ləne, ə re un gom. ³⁵ Tək̪i rɔ̃jeti, dəw ki ge kaj̪i rəne ne wa dənangi ti ne a t̪i ta rəne. Nə dəw ki t̪i ta rəne ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji, a aji rəne tɔ̃. ³⁶ Kin ə re dəw ɪŋə nɛ̃ maji je ki dənangi ti ne pət̪i tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? ³⁷ Nɛ̃ madi ki dəw a adi ər-n to ndilne to nɔ̃ a? ³⁸ Tək̪i rɔ̃jeti, re rɔ̃ dəw madi səl-e ki mbata ləm, ə se

ki mbata ta ləm ta kəm dije ti ki njé ra kaya ki njé ra majal ki dəkagilo ti kin, mi NGon dəw m-a m-ra rəsəl dəe ti tɔ, ndəe ti ki m-a m-re-n me kəsi-gon ti lə Bawm, naa ti ki malayka je ki ayi njay.»

9

¹ Jəju əl-de bəy ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi: dije madi dansi ti ne a oyi al bəy ə, a ooi kɔbe lə Luwə ki a re ki tɔgine kin.»

Jəju mbəl rəne (Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² NDɔ mehe go ti ningə, Jəju ɔr Piyər nim, Jaki nim, taa Jə nim tɔ, ə al aw səde dɔ mbal ti ki ngal, ki karde ba, say ki ndəge je. Loe ti kin nɔɔ, Jəju mbəl rəne ta kəmde ti. ³ Kibi je lie ndoləi kəy kəy, taa ndai nda ki dəw ki dənangi ti ne ki kadi a togi kibi adi nda be goto. ⁴ Ningə lo kin ti nɔɔ, Eli əi ki *Moji tɛɛi ki rɔde ti hɔy, a əli ta ki Jəju. ⁵ Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. J-a ra kəy-lo mitə: kare e yəi, kare e yə Moji, ə ki kare e yə Eli tɔ.» ⁶ Piyər gər ta wa bangi ki kadi əl al, tado əi ki madine je ki joo pu, bəl rade ngay. ⁷ Ningə, taji naa ti nɔɔ, kil ndi j səbi dəde liti. Ndu ta madi tɛɛ me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, ə oi ta lie.» ⁸ Ki kəm ki kində jipi, njé ndo je goi lo gə gidide, nə dəw kare ka ooi-e al. Jəju ki karne ba par ə ooi-e rɔde ti. ⁹ Lokɪ jɪ dɔ mbal ti isi uri ki nangi ningə, Jəju ndəji-de kadi ɔri poy ne ki ra ne ə ooi kin dəw madi al, bɪti kadi ne *NGon dəw n-tɛɛ dan njé koy je ti. ¹⁰ *NJé ndo je təli rɔde go ta ti ki Jəju əl-de, nə ke ə, gəri me ta ki nə: «Kɪ taa dan njé koy je ti kin» al, adi naji-naa ta dɔ ti dande ti.

11 Go ti, njé ndo je dɔ̄ji-e əi nɔ̄: «M̄Bari ə, njé ndo ndu-kun je əi nɔ̄ sɔ̄bi kadi Eli re kɔ̄te taa ə?» 12 Jəju ilə-de ti ə nɔ̄: «E ki rɔ̄jeti kadi Eli a re kɔ̄te bəy taa, mba kadi ra go nɛ̄ je pəti adi asi-naa gogi. NGa ra ban ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə, sɔ̄bi dɔ̄m mi NGon dəw bəy əi nɔ̄: “NGon dəw a ɪngə kɔ̄ ngay, taa dije a kidi-e tɔ̄» ə? 13 Təki rɔ̄jeti, adi m-əl səsi madi oi, Eli re, ə dije rai sie nɛ̄ ki mede ge, təki ndangi me makitibi ti sɔ̄bi-n dɔ̄e.»

Jəju nga ngon ki ndil ki majal ade kɔ̄

(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43)

14 Lokɪ təlɪ rəl rɔ̄ ndəgi njé ndo je ti ɲingə, oi kosi dije iləi-naa gəi dɔ̄de wuki, ɲingə njé ndo ndu-kun je ə isi naji-naa ta ti sɔ̄de tɔ̄. 15 Lokɪ kosi dije ooi Jəju ɲingə, ndɔ̄ji-de ngay, adi ayi-naa bur bur ki rɔ̄e ti, uwəi jie rai-e lapɪya. 16 Jəju dɔ̄ji njé ndo je ləne ə nɔ̄: «Ta ri ə isi naji-naa ta dɔ̄ ti sɔ̄de ə?» 17 Dəw madi kare dan kosi dije ti əl-e ə nɔ̄: «Nje ndo dije, m-re ki ngonm rəl ti, tadɔ̄ e gin tɔ̄gi ti lə ndil ki ra-e adi əl ta al. 18 Lo je pəti ki ndil kin j̄ sie ti ɲingə, ige ile nangɪ, adi kulum tae ɪbə jugɪ jugɪ, ngə ngangine gururu gururu, ɲingə nda-je rəy, ade to tə kagɪ be. Be ə, m-dəji njé ndo je ləi kadi tuwəi ndil ki majal kin dɔ̄e ti kɔ̄, nə asi tɔ̄gi al.» 19 Lo kin ti, Jəju un ta əl njé ndo je ləne ə nɔ̄: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bɔ̄ne ki səi njé me ngə je, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa adi mesɪ ə? Kadi m-a m-əsi gɪnsi dəkagilo ban bəy taa ə? ɪrəl ki ngon rɔ̄m ti ne.» 20 Lokɪ rəl ki ngon rɔ̄e ti ɲingə, taji naa ti nɔ̄ɔ̄ wa ki ndil ki majal oo Jəju par ə, dadi ngon ka kin nangɪ nangɪ, ɔ̄a man tae j̄ kulum mbuki mbuki, ɲingə bi-e ile nangɪ, ade

✧ 9:12 Ejay 53.3; Pa je 22.7-18

nduguru nangi. ²¹ Jəju dəji Bawe ə nə: «Dəkagilo ki ra ti ə ne kin ilə sie ngire ə?» Ə Baw ngon ile ti ə nə: «İlə ngire lo ki ngon to du ba bəy. ²² Nینگə, taa taa ndil ki majal kin, isi sur-e tile ki poro je, ki me man ti je, kadi təl-e, ə re asi ra ne madi ə, oo kəm-to-ndoo ləje, ira səje.» ²³ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Re asi... kin əl be ki mba ri ə? Dəw ki adi mene, asi ra ne je pəti.» ²⁴ Ta naa ti noo, baw ngon əl ta ki ndune ki bo ə nə: «M-adi mem, nə kadi-me ləm ə e ngay al, ə ira səm!» ²⁵ Loki Jəju oo kadi kosi dije isi ayi-naa bur bur ki rəe ti ningə, ndangi ndil ki majal ə nə: «İ ndil ki majal ki nje bəy mbi dije ki nje kadi dije əli ta al, m-un ndum kadi iteə rə ngon ti ki kə, ə ire gogi al ratata!» ²⁶ NDil ki majal ka kin ur kəl, ra ngon adi dadi nangi nangi ki təgine ngay, ningə tē rəe ti kə. NGon təl to təkə oy be, adi dije pəti ki ooi ne ki ra ne, əli əi nə: «Oy ngata.» ²⁷ Nə Jəju uwə ji ngon un-e ur-e taa. ²⁸ Loki Jəju ur me kəy ti, ə njé ndo je lie isi sie ki karde ba, dəji-e əi nə: «MBari ə je j-asi kadi ji tuwə ndil ki majal kin al ə?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «Ko ndil je ki be kin, dəw a tuwə-de ki go rəbi kəl ta ki Luwə taa.»

*Jəju təl əl ta ki də koyne ti ki kine lo koy ti bəy
(Mt 17.22-23; Lk 9.43-45)*

³⁰ Əi, əti loe ti noo ningə, indəi dənangi Galile gangi. Jəju ge kadi dəw madi gər gone al. ³¹ Tado un dəkagilo mba kadi ndo-n ne njé ndo je ləne. Be ə əl-de ə nə: «A iləi-mi *mi NGon dəw ji dije ti kadi a təli-mi, ningə loki təli-mi oy bə, ndə ki kə mitə lə ndə koym ə, m-a m-ı taa lo koy ti.» ³² *NJé ndo je gəri me ta lie kin al, ningə bəli kadi dəji-e ta də ti tə.

*Jəju un ta lə ngan je ki du ndo-n ne njé ndo je ləne
(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)*

³³ Loki rəi teei me be ti ki Kapərnayim, ə uri me kəy ti ningə, Jəju un ta dəji-de ə nə: «Ta ri ə kəte isi naji-naa ta də ti də rəbi ti ə?» ³⁴ Nə təli isi kekeke, tadə, də rəbi ti, naji-naa ta, kadi n-gəri se nə ə e ki bo wa? ³⁵ Jəju isi nangi, ningə bar njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo, əl-de ə nə: «Re dəw madi ge kadi n-e dəw ki dəsəy ningə, maji kadi təl rəne dəw ki dəbəy ti nim, nje ra kilə bəə kadi ndəge je pəti nim tə.»

³⁶ Go ti, Jəju un ngon ki du, ur-e dande ti, ə loki ore rəne ti ba, əl-de ə nə: ³⁷ «Re dəw madi uwə ngon ki be kin rəne ti me təm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m rəne ti. Ningə, dəw ki uwə-m ki rəne ti, e mi ə uwə-m ki rəne ti al, nə e nje kilə-m ə uwe ki rəne ti.»

*Dəw ki e nje kəsi-m ta al e dəw ləm
(Lk 9.49-50)*

³⁸ Jə əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, j-o dəw madi ki a tuwə ndil je ki majal me təi ti, ə ji ndigi kadi j-əge də ra ne kin, tadə e njiyə səje goi ti al.» ³⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «Oti kadi əgi-e də, tadə dəw kare ki a ra ne ki əti bəl me təm ti ki kadi a təl kalangi ba əl ta ki majal dəm ti goto. ⁴⁰ Təki rəjeti, dəw ki əsi-je ta al e dəw ləje. ⁴¹ Taa re dəw madi adi səi man kəy me ngon kal man ti par, mbata ke ki səi dije lə Kirisi ka, dəwe kin, təki rəjeti, adi m-əl səsi, a nal ne kigə go ji ləne al.»

*NDəji-naa də majal ti
(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)*

⁴² «Kin ə təki dəw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay

6əy mbata ti lie kadi dɔɔi mbal ki bo ngay minde ti, ə iləi-e me ba ti. ⁴³ Kin ə jii kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ingə kaji ki jii ki kare, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su, me por ti ki a oy al ratata kin. [44] *
⁴⁵ Kin ə njai kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ingə kaji ki njai ki kare, itə kadi ingəm njai je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su. [46]
⁴⁷ Kin ə kəmi kare rai adi osi me majal ti ə, ɔr-e ile kɔ. Tado, e soti kadi ur kɔbe ti lə Luwə ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kəmi joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su. ⁴⁸ Loki kode je ki me ti oyi al, taa por ki səm ti ka oy al ratata tɔ. ⁴⁹ Təki rɔjeti, dəw ki ra ka por kɔ je a ra-e adi ay njay, təki kati a ra-n ne kuso adi nəl be. ⁵⁰ Kati e ne ki maji, nə loki nəle goto ə, ri ə a rai kadi a təl nəl gogi ə? Ne ki kadi dəw a ra-n goto. Ningə maji kadi itɔji hal ki maji ki rɔ-naa ti, ə isi ki naa ki lapiya dansi ti.»

10

*Ta ki dɔ gangi-naa ti lə dəne ki dingəm
 (Mt 19.1-9; Lk 16.18)*

¹ Jəju j loe ti nɔɔ, aw dɔnangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. Kosi dije kawī-naa gəi gide wuki ɓəy. Ki go jibəl ra-e ti lə Jəju, ilə ngirə ndo-de ne. ² *Parisi je ɔti rəi rɔ Jəju ti, ningə kadi tə iyəi kulə uwəi-e-n me ta ti, dəji-e əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dingəm tuwə-n nene ə se adi ta rəbi al ə?» ³ Jəju dəji-de ə nə: «NDu-kun ri ə *Mojɔ adi səi dɔ ti ə?» ⁴ Əi tali əli-e əi nə: «Mojɔ adi ta rəbi kadi dingəm tuwə nene, nə ke ə, kadi ade

* **9:44** Bar ta ki joo kin, dije madi əli təki goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kəte ndangi.

makitibi gangi-naa jie ti[☆].» ⁵ Ɖ Jəju təl əl-de ə nə: «E ki mbata me ngə ləsi ə Moji ndangi-n ndu-kun kin adi səsi. ⁶ Nə lo kilə ngirə kində ne je ti, Luwə ra dingəm əi ki dāne. ⁷ E be ə, dingəm a iyə kone je ki bawne je, ə a tiyəi-naa ki nene, ⁸ kadi təli darə ki kare. Lo kin ti, a əi joo al ngata, nə a əi darə ki kare ba.[☆] ⁹ Ningə ne ki Luwə dōo naa ti, maji kadi dəw gangi naa ti al.» ¹⁰ Loki təli rəi be, njé ndo je lie dəji-e ta dō ti bəy. ¹¹ Ɖ Jəju əl-de ə nə: «Re dəw tuwə nene, ə taa dāne ki rangi ə, dəwe kin təl nje kuwə marim, tadə nee ki kəte isi noo bəy. ¹² A re e dāne ə mbati ngawne ə taa dingəm ki rangi ka, e nje kuwə marim tə.»

*Jəju njangi dō ngan je ki du
(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)*

¹³ Dije rəi ki ngan je ki du rə Jəju ti kadi njangi dōde, nə njé ndo je kəli səde. ¹⁴ Loki Jəju oo kilə ra njé ndo je ləne ningə, nəl-e al adi əl-de ə nə: «tyəi ngan je ki du adi rəi rəm ti, oti kadi əgi-de ta rəbi, tadə kəbe lə Luwə e yə dije ki toi tə ngan je ki du be. ¹⁵ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəw ki ndigi kadi Luwə o be dəe ti tə ngon ki du be al, a ur kəbe ti lə Luwə al ratata.» ¹⁶ Go ti, Jəju uwə ngan je ki du ka kin ki rəne ti, ində jine dōde ti, njangi dōde.

*Ta lə Jəju əi ki dəw ki nje ne kingə
(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)*

¹⁷ Loki Jəju əti osi dō rəbi ti ningə, dingəm madi kare ay re osi nangi njae ti, ningə dəje ə nə: «Nje ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki

☆ **10:4** Dətərənom 24.1 ☆ **10:8** Kilə ngirə ne je 1.27; 2.24

a to bīti ki n̄o ti ə?» ¹⁸ Jəju əl-e ə n̄ə: «MBa ri ə ībar-m dəw ki maji ə? Dəw kare ki maji goto, n̄ə Luwə ki karne ba par ə e dəw ki maji. ¹⁹ I igər ndu-kun je lə Luwə ki ə n̄ə: “A təl dəw al, a uwə marim al, a ɓogi al, a ma naji ki ngom d̄o madi ti al, a ra n̄e ki majal ki dəw madi al, ɔsi gon bawi əi ki k̄oi kin maji.”» ✧ ²⁰ Dingəm ka kin əl-e ə n̄ə: «NJe ndo, n̄e je kin p̄əti m-təl r̄om go ti d̄okagilo kilə ngirə basam ti nu.» ²¹ Jəju ḡo dingəm ka kin ki r̄onəl, ningə əl-e ə n̄ə: «N̄e kare be ə nayi kadi ira. Aw, igati ki n̄e maji je lai p̄əti, adi lae n̄jé ndoo je, ɓa a aw ki n̄e kingə ngay me d̄or̄a ti, ə ire un gom.» ²² Nə loki dingəm ka kin oo ta je kin ningə, k̄ame il kiriri, ə ɔti aw ki r̄onəl al, tad̄o e dəw ki aw ki n̄e kingə ngay.

²³ Jəju ḡo n̄jé ndo je l̄ane ki ḡai ḡide, ningə əl-de ə n̄ə: «A e n̄e ki nḡa ngay r̄o n̄jé n̄e kingə je ti kadi uri me ɓek̄o ti lə Luwə!» ²⁴ Ta lə Jəju kin nd̄oji-de, n̄ə Jəju a d̄o ti ḡər̄ər̄ə ba ə n̄ə: «NGanm je, e n̄e ki nḡa ngay kadi dəw ur me ɓek̄o ti lə Luwə. ²⁵ E n̄e ki nḡa ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku n̄e ti, n̄ə a nḡa ngay it̄ə e kin ɓəy kadi n̄e n̄e kingə ur me ɓek̄o ti lə Luwə.» ²⁶ Ta kin əti-de ɓəl d̄o made ti ɓəy, adi d̄əji-naa dande ti əi n̄ə: «NGa kin ə e be ningə, n̄ə ə asi kadi ingə kaji ə?» ²⁷ Jəju ind̄ə manjide ba, ningə əl-de ə n̄ə: «Ki r̄o dije ti ɓa, dəw ki asi goto, n̄ə ki r̄o Luwə ti ɓa, n̄e ki dum-e goto, tad̄o asi ra n̄e je p̄əti.» ²⁸ Ə Piyər il̄ə r̄one əl-e ə n̄ə: «NGa o je ki, j-iȳə n̄e je l̄əje p̄əti k̄o, mba kadi j-un-n goi kin.» ²⁹ Jəju ile ti ə n̄ə: «T̄əki rojeti, adi m-əl səsi, re dəw madi, iȳə k̄əy l̄ane, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ə se d̄onangi l̄ane ki mbata l̄əm, ə se ki

✧ **10:19** T̄ēj ki taga 20.12-16; D̄ət̄ər̄ənom 5.16-20

mbata Poy Ta ki Maji ningə, ³⁰ dəwe kin a ingə kəy je, ki ngakone je, ki konane je, ki kone je, ki ngane je, ki dɔnangi, nja ɔu dɔ ti. A ingə ne je kin, naa ti ki kɔ dɔkagilo ti ki ɔone, taa dɔkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to bi ti ki nɔ ti tɔ. ³¹ NGa ningə, dije ngay ki kəte, a tɔli njé ki gogi, ə njé ki gogi, a tɔli njé ki kəte tɔ.»

*Jəju əl ta dɔ koyne ti ki kine lo koy ti ɔəy
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)*

³² Jəju əi ki njé ndo je ləne əi dɔ rəbi ti, isi awi ki Jorijaləm. Jəju njiyə nɔde ti nɔde ti. Lo kin ti, ɔəl ra njé ndo je lie ngay, taa njé njiyə gode ti ka ɔəl rade tɔ. Jəju təl ɔar njé ndo je ki dɔgi gide e joo rəne ti, ningə ilə ngirə kadi əl-de ne je ki a ra-e Jorijaləm ti ə nə: ³³ «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm, ningə a iləi-mi *mi NGon dəw ji njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je ti. A gangi ta koy dəm ti, ningə go ti, a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipɔ je al. ³⁴ A kogi dəm ti je, a tibi man tade dəm ti je, a tɔndəi-mi ki ndəy kabilay je, taa a tɔli-mi tɔ. Nə ndɔ ki kɔ mitə lə ndɔ koym ɔa, m-a m-teɛ lo koy ti.»

*Nə daji lə Jaki əi ki Ja
(Mt 20.20-28)*

³⁵ Go ta je ti kin ningə, Jaki əi ki Ja ki əi ngan lə Jəbədə, rai rɔ Jəju ti basi, əli-e əi nə: «Nje ndo, ji ndigi kadi ira ne ki j-aw tə daji kam adi-je.» ³⁶ Jəju daji-de ə nə: «Ri ə igəi kadi m-ra madi səsi ə?» ³⁷ Ningə, tɔli əli-e əi nə: «Re indigi dɔ ti səje ə, adi dəw kare isi dɔ ji kɔi ti, ə e ki nungi isi dɔ ji gəli ti tɔ, loki a isi dɔ kɔɔe ti ə dije a iləi tɔji dɔi ti kin.» ³⁸ Jəju əl-de ə nə: «igəri me ne daji ləsi kin al. A asi kadi ingəi kɔ ki m-aw tə m-ingə kam kare mindi wa? Taa, batəm

ki to kɔŋ ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə wa?»³⁹ Ba əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjetɪ, a asi kadi ingəi kɔŋ ki m-aw tə m-ingə kam kare, taa batəm ki to kɔŋ ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə.⁴⁰ Nə ta ki ɔji dɔ kisi dɔ ji kom ti ə se dɔ ji gəlm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to ki mba dije ki rai goe kəte nu ki mbata ləde.»⁴¹ Loki ndəgi njé ndo je ki dɔgi ooi ta je kin ɓa, rɔde ilə ngirə nəl-de al ki Jaki əi ki Ja.⁴² Be ə, Jəju ɓar-de pəti ki rɔne ti, əl-de ə nə: «ɪgəri kadi njé je ki indəi-de tə njé kɔbe dɔ gin dije ti ki dangi dangi ki dɔnangi ti ne, isi tə jɔgi dɔ dije ti, adi-de kɔ, taa dije ki njé tɔɓa, ɔi be dɔde ti ɓəy tə.⁴³ Nə a e be dansi ti al. Re dəw madi dansi ti, ndigɪ kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti.⁴⁴ Taa re dəw madi ndigɪ kadi n-e dəw ki dɔ kəte dansi ti ningə, kadi təl ɓəə kilə ləsi pəti tə.⁴⁵ Tadɔ mi *NGon dəw m-re mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nim, taa m-adi rəm kadi m-taan kosi dije ngay m-ilə-de taa nim tə.»

*Jəju tɛɛ kəm Bartime ki nje kəm tə
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)*

⁴⁶ Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tɛɛi Jəriko ti. Loki isi tɛɛi me ɓe bo ti ki taga ki kosi dije ngay gode ti, nje kəm tə kare ki tɔe nə Bartime, e ngon lə Time, isi ngangɪ rəbi ti nɔɔ, isi kɔy nɛ.⁴⁷ Loki oo kadi e Jəju ki Najarəti ti ə isi ində də ningə, un ndune ki taa nɔ ə nə: «Jəju ki *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!»*⁴⁸ Dije ngay kəngi-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm tə un ndune ki taa dɔ made ti wa ɓəy ə nə:

* **10:47** NGar Dabidi ra ɓal asi dibi kare ɓəy taa oji Jəju, adi ɓa Jəju kə nə “NGon ka Dabidi”, me ə nə dəw ki gin kɔji ti lə Dabidi.

«NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» ⁴⁹ Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, ə nə: «ƒbari-e adi-mi.» Nɪngə bari nje kəm tɔ ka kin, ə əli-e əi nə: «Uwə rəi ba, ɪ̇ taa, nə ɪ̇si bari.» ⁵⁰ Loki oo dɔ ta je kin nɪngə, bi kibi ləne, ilə kɔ, ə ɪ̇ taa rati aw rɔ Jəju ti. ⁵¹ Jəju dəje ə nə: «E ri ə, ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm tɔ əl-e ə nə: «Nje ndo, m-ge kadi kəm oo lo!» ⁵² Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw! tadɔ kadi-me ləi aji.» Par ə, ta naa ti nɔɔ, kəme oo lo, adi un go Jəju dɔ rəbi njiye ti.

11

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon (Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jq 12.12-19)

¹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi dɔ be ki Jorijaləm bəsi, gidi ngan be je ti ki Bətipaje ki Bətani, ki kaw kadi mbal kagi bini je ti, ilə njé ndo je ləne joo. ² Jəju əl-de ə nə: «Awi me ngon be ti ki a nɔsi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me be ti par ə, a ingəi ngon koro ki dɔɔi-e adi a. E ngon koro ki dəw al gide ti al bəy. Ituti-e, ɪ̇rəi sie adi-mi. ³ A re dəw madi dəji səsi ə nə: “MBa ri ə a rai nɛ be,” wa ə, əli-e əi nə: “Babe ə ge-e, ə a təl ilə sie basine ba.”»

⁴*NJé ndo je awi nɪngə yə ingəi ngon koro ki dəw dɔe taga ta kəy ti, kadi rəbi ti. Adi tuti-e. ⁵ Dije madi ki ooi-de lo tuti koro ti dəji-de əi nə: «E ri ə a ɪ̇rai-e be ə? Ituti ngon koro kin mba ri ə?» ⁶ Nɪngə njé ndo je iləi-de ti təkɪ Jəju əl-n-de, ba ɪ̇yəi-de adi awi. ⁷ Loki rəi ki ngon koro ka kin nɪngə, labi kibi je ləde gide ti, ba Jəju al ɪ̇si dɔ ti. ⁸ Dije ngay labi kibi je ləde go rəbi ti. Nje ki madi je, e mbi kam je ki wale ə tətɪ tiləi ti. ⁹ NJé njiyə nɔ Jəju ti ki njé njiyə goe ti uni ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki dɔ Luwə ti! Nɪngə kadi Luwə

njangi dɔ dɔw ki re ki tɔ Babe. ¹⁰ Kadi Luwə njangi dɔ kɔbe ki a re, adi e kɔbe lə kaje *Dabidi.* Tɔji e ki dɔ Luwə ti, me dɔrɔ ti taa.»

¹¹ Jəju ur Jorijaləm ti, aw me kəy ti lə Luwə. Loki ində kəmne oo ne je pəti ki gə gide ningə, əi ki njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo tɛɛi awi Bətani ti, tado lo sɔl ngata.

Jəju man kagi mbay-kote

(Mt 21.18-19)

¹² Loki lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je tɛɛi Bətani ti ki taga, ningə ɔo ra-e. ¹³ Jəju oo kagi mbay-kote ki mbie to dɔ ti, a say nu, ningə ɔti aw gin ti kadi n-oo se n-a n-ingə kande dɔ ti kadi n-uso wa? Nə loki re ɔasi rɔ kagi ti ningə, oo mbie je par, ɔi oo kande al, tado e nay kandi mbay-kote al ɔəy. ¹⁴ Be ə Jəju əl mbay-kote ə nə: «Kadi dɔw uso kandi gogi al biti ki nɔ ti.» *Njé ndo je lie ooi ndu ta ki əl.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə

(Mt 21.10-17; Lk 19.45-48; Jə 2.13-16)

¹⁵ Loki rəi tɛɛi Jorijaləm, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rone tuwə njé labi ne je ki njé ndogi ne je nati kəy ti lə Luwə kɔ. Jəju sur tabilə je lə njé mbəl la je tilə, naa ti ki ne kisi lə njé gati də dum je. ¹⁶ Iyə dɔw madi adi un ne də-n me kəy ti lə Luwə al. ¹⁷ Ningə ndo-de ne ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm a iɔari-e kəy kəl ta ki Luwə ki to ki mbata lə gin dije pəti, nə səi, itəli-e lo ɔəyɔ rɔ ti lə njé ɔogi je yo.»»^{*} ¹⁸ Loki ki njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ta je kin

* **11:10** Kaje Dabidi, kər me ə nə Dabidi ki je dije ki gin koji ti lie. MBata Dabidi ra ɔal asi dibi kare ɔəy taa oji Jəju Kirisi. ^{*} **11:17** Ejay 56.7; Jərəmi 7.11

ningə, sangi rəbi kadı n-təli Jəju, nə bəli tadə kosi je ndigi ne ndo lie ngay. ¹⁹ Loki lo səl ningə, Jəju əi ki njé ndo je tēēi me be bo ti kə.

Kadi-me ki kəl ta ki Luwə

²⁰ Loki lo ti ki sɿ, Jəju əi ki njé ndo je isi indəi də ningə, njé ndo je ooi kagi mbay-kote ki tuti dəe ti ratata ki ngire ti. ²¹ Loe ti nqo, me Piyər ole də ne ti ki ndə ki ra ne, adi əl Jəju ə nə: «Nje ndo ki bo, o kagi ki ndə ki iman-e ka tuti am.» ²² Ningə Jəju təl əl njé ndo je ləne ə nə: «Maji kadı adi mesi Luwə. ²³ Təki rojeti, adi m-əl səsi, re dəw madi əl mbal kam ə nə: “Ɔti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti”, ki kadı-me, ki kanji badi, ə gər təki ta ki n-əl kin a ra ne ba, Luwə a ra ade. ²⁴ E be ə, m-əl səsi madi igəri təki, ne je pəti ki idəji Luwə me kəl sie ta ti, maji kadı indəi dəsi ti təki ingəi ki bəlme, ningə Luwə a ra adi səsi. ²⁵ Loki j taa kadı əli ta ki Luwə, re ta to dansi ti ki dəw madi ə, maji kadı iyəi goe kə adi-e, kadı Bawsi ki isi dərə ti, iyə-n go majal je ləsi kə adi səsi tə. [²⁶ MBata, re iyəi go majal je lə dije ki rangi kə al ningə, Bawsi ki isi me dərə ti, a iyə go majal je ləsi kə al tə.]†

Ta ki dəji də tɔgi ti lə Jəju

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Jəju əi ki njé ndo je ləne təli rəi Jorijaləm ti bəy. Loki Jəju isi njiyə nati kəy ti lə Luwə, njé kun də njé kijə ne məsi kadı-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je, ²⁸ rəi dəji-e əi nə: «E ki tɔgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ɔ nə tə ə adi ndune kadı ira-n-de wa əl-je adi j-o?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «M-a m-dəji səsi ta kare be par. Re iləi-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw

† **11:26** Bar ta kin dije madi əli təki goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kəte ndangi.

ki adi-m ndune kadi m-ra-n ne je kin to. ³⁰ Na ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije wa əli-mi adi m-o.» ³¹ Nə təli a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-ade meje al wa? ³² Ə j-a j-əl j-ə nə: E dije ə iləi Jə al to...» Təki rəjeti, bəli kosi je, tado dije pəti gəri dode ti kadi Jə e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rəjeti. ³³ Be ə təli əli Jəju əi nə: «Ji gər al.» Ə Jəju təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi təgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al to.»

12

Kuji ta do njé ra kilə me ndor nju ti, ki njé me majal (Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Go ti Jəju lə rəne əl-de ta ki kuji ta ə nə: «Dingəm kare ndor nju, ningə ində singə gugə gide wuki. Ur bə kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi be, kadi dije isi do ti ngəmi ndor ka kin. Ba go ti, dooi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə kagi loe ti ba, a kayi-naa nee, ningə e wa oti aw mba. ² Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndor ka kin, ki yane ji njé ra kile ti adi-ne. ³ Nə loki bəə aw ningə, njé ra kilə je uwəi-e, tindəi-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ⁴ Nje ndor təl ilə bəə ki rangi bəy. E ka, tindəi dəe mbuki mbuki je, taji-e je to. ⁵ Be ka, dingəm ka kin təl ilə bəə ki rangi bəy. Bəə kin uwəi-e təli-e, taa njé ki goe ti ka, tindəi-de je, təli-de je wa bəy to. ⁶ Lo kin ti, ngonne ki dingəm ki ndige ngay, par ə nay ki karne sie. Ə un-e ile tə dəbəy dəw rəde ti, tado əl ə nə: “A bəli gidi ngonm.” ⁷ Nə njé ra kilə nju ka kin əli-naa dande ti əi nə: “Darə ə wa kam ə a e nje ne nduwə, ə adi ji təli-e, ningə ndor nju kin a

e ne ləje.”⁸ E be ə, uwəi ngon ka kin təli-e, iləi nīne gidi ndər ti taga.⁹ Ə se dīngəm nje ndər kin a ra ban wa? A re kadi təl njé ra kilə je kin kə, ə sangi njé ki rangi ində-de ta ndər ti.¹⁰ Itidəi ta kin me makitibi ti lə Luwə oi al a?

“MBal ki njé ra kəy je mbati-e,
E ə təl mbal ki e təgi kəy.

¹¹ E kin e kilə ra Bəbe.

E ne kəji ki əti bəl ə to ta kəmje ti kin.”✧

¹² Lo kin ti, ki bo je ki də *Jipi je ti, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju, tadə gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin səbi dəde, nə bəli kosi je, adi iyəi-e, ə əti awi lo ləde.

Ta də kigə la-mbə Səjar ti ki e ngar ki bo

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Ki bo ki də *Jipi je ti iləi *Parisi je madi ki dije madi ki me bəti ti lə *Erodi ti rə Jəju ti mba kadi tə n-iyəi kulə n-uwəi-e-n ki ta ki tae ti.¹⁴ Rəi əli-e əi nə: «Nje ndo, ji gər kadi j nje kəl ta ki rəjeti, taa ibəl kəm dəw al nim. I o ne ra ki gidi ti taga ne kam al, taa j nje ndo dije rəbi lə Luwə ki goe ki rəjeti. Ə əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə? Kadi tə j-igə la-mbə ə se j-igə al ə?»¹⁵ Nə Jəju gər kadi kəm dije ləde adi əl-de ə nə: «MBa ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? Irəi ki silə kare adi-mi m-o.»¹⁶ Ə rəi ki silə kare adi-e, ningə dəji-de ə nə: «Də nā ə indəi, ə tə nā tə ə ndangi silə ti kin ə?» Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.»¹⁷ Jəju təl əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, nə lə Luwə ə adi Luwə tə.» Lo kin ti, ta lə Jəju dum dəde ngay.

Ta də kī njé koy je lo koy ti

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-38)

18 *Sadusi je ki ai dije ki ooi kadi njé koy je a ii taa lo koy ti al, rai rə Jəju ti dəji-e ai nə: 19 «Nje ndo dije, *Moji ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokoe taa dāne, ə ngokoe ka kin oji ngon ki dāne ka kin al bəy ə oy ningə, kadi taa dāne nduwə kin, oji-n ngan je kadi teei to nje goto ti.”» 20 Ki oji də ta kin, ngakonaa je ai siri. Ki dəsəy taa dāne, ə oji-n ngon ki kadi tə ər toe al bəy par ə ətə oy. 21 Ki kə joo re taa dāne nduwə ka kin, ningə oji sie ngon bə ər to nje goto ka kin al bəy ə re oy ka bəy. Ki kə mitə re ə kae ti ə wa ka kin bəy. 22 Adi ngakonaa je ki siri kin, taai dāne ki kare kin pəti tigə, ka dəw kare ki dande ti ki oji sie ngon bəy taa kadi oy goto. Gode ti pəti, darə dāne wa re oy tə. 23 Ə se ndə ki njé koy je a ii taa lo koy ti, ə ai je a ii lo koy ti ə, nā dande ti ə dāne kin a e nee ə? Tadə ai siri pəti taai-e nede ti.» 24 Jəju əl-de ə nə: «Sai dije ki indəmi rəbi, ningə kadi igəri təki indəmi rəbi tadə igəri makitibi lə Luwə al nim, taa igəri təgi lə Luwə al nim tə. 25 Təki rəjeti, ndə dije a ii taa lo koy ti, dīgəm je ki dāne je a taai-naa al ngata. Pəti a toi tə *Malayka je be me dərə ti. 26 Ta ki oji də ki ki njé koy je a ii taa lo koy ti, itidəi ta ki oji də por ki ɔ me ngə ti, ə e ki kəl tae me makitibi ti lə Moji kin al a? Luwə əl Moji ta lo kin ti ə nə: “Mi Luwə lə *Abirakam, mi Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə *Jakobi.”» 27 Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, bi e Luwə lə njé koy je al. İndəmi rəbi ndəm ki də gangi.»

*NDu-kun ki itə ndu-kun je
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)*

☆ 12:19 Kilə ngirə nē je 38.8; Dətərənom 25.5-10 ☆ 12:26 Teei ki taga 3.2, 6

28 NJe ndo ndu-kun kare ki oo ndude lo naji-naa ta ti, lo ki oo adi Jəju ilə ta *Sadusi je ti maji ngay, ət aw rə Jəju ti dəje ə nə: «Dan ndu-kun je ti pəti kin, e ki ra ə e ki dəsəy dan ti ə?» 29 Jəju əl-e ə nə: «NDu-kun ki dəsəy ki itə ndu-kun je pəti ə to kin: “O *Isirayəl! Bəbe Luwə ləje e Bəbe ki e karne ba. 30 A indigi Bəbe Luwə ləi ki ngəmei ba pəti, ki ndili ba pəti, ki mər ta ləi ba pəti, taa ki təgi ba pəti tə.”* 31 Ningə ndu-kun ki kə joo ə to kin: “A indigi dəw madi tə darəi i wa be tə.” *NDu-kun ki rangi ki itə ndu-kun je ki joo kin goto.»* 32 NJe ndo ndu-kun je lə Luwə əl Jəju ə nə: «Maji ngay NJe ndo! ta ki əl e ta ki rəjeti: Bəbe Luwə ləje e karne ba par ə e Luwə, Luwə ki rangi goto. 33 Ningə, kadi dəw ndige ki ngəmene ba pəti, ki nə gər ki dəne ba pəti, ki təgine ba pəti, taa kadi dəw ndigi dəw madine tə darəne wa be tə. E kin e soti ngay itə da je ki kijə məside kadi-kare ti, kilə por də ti tə kadi-kare, ki kijə məsi kadi-kare je ki dangi dangi ki kadi Luwə.» 34 Loki Jəju oo kadi nje ndo ndu-kun kin ilə ta ti ki kəm-kədi, ningə əl-e ə nə: «I səy al ki kəbe lə Luwə.» Go ta je ti kin, dəw ka sangi kadi n-dəji ta Jəju al ngata.

Kirisi ki Dabidi
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

35 Loki Jəju isi ndo dije nə gin kəy ti lə Luwə, dəji-de ta ə nə: «Ra ban be ə njé ndo ndu-kun je əli par əi nə Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon ka *Dabidi ə? 36 Dabidi ə wa ki dəne, loki NDil Luwə ra kilə mee ti, əl ə nə:

“Bəbe Luwə əl Bəbe ləm ə nə:
ƒre isi də ji kəm ti ne,

☆ 12:30 Dətərənom 6.4-5 ☆ 12:31 Ləbətiki 19.18

Biti kadi m-ilə njé bə je lai gin təgi ti.»[☆]

³⁷ «Dabidi ə wa ki dəne ɓar-e ʔane, nga ki go rəbi ki ban taa Kirisi e-n ngon ka Dabidi* ə?» Kosi dije ngay ooi ta la Jəju ki rənəl.

*Jəju gangi ta də njé ndo ndu-kun je ti la Luwə
(Mt 23.1-12; Lk 20.45-47)*

³⁸ Me ne ndo ti la Jəju ki isi ndo kosi je, əl-de ə nə: «ɪndai kəm-kadi də rəsi ti ki rə njé ndo ndu-kun je ti. Əi dije ki gei njiyə ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki ɓuki-naa ti lo kingə-naa je ti la kosi je tə.

³⁹ Gin kəy kaw-naa je ti, ə se lo ne kuso ti, a gei lo kisi dije ki bo, kəte nɔ dije ti. ⁴⁰ Taa ne maji je la nje ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi-de təkɪ n-əi dije ki maji. Go kilə ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay dəde ti itə ndəgi dije.»

*Kadi kare la nje ngaw koy ki nje ndoo
(Lk 21.1-4)*

⁴¹ Jəju isi sɓbi nɔ lo kilə kadi-kare, isi isi oo kilə ki dije isi lai kadi-kare. Njé ne kingə je ngay adi la ngay ngay. ⁴² Ningə nje ngaw koy ki nje ndoo kare re ki ngan silə joo, tə ne ki tɛɛ ne al ilə tə. ⁴³ Adi Jəju ɓar njé ndo je ləne əl-de ə nə: «M-əl səsi təkɪ rɔjeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilə kadi-kare itə ndəgi dije pəti. ⁴⁴ Tadɔ ndəgi dije adi burim la je ləde, nə nje ngaw koy kin adi ne kingə ki me kəy ti ləne ba pu. E ɓay ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rəne ə un adi kin.»

[☆] 12:36 Pa je 110.1 * 12:37 NGon ka Dabidi, kər me ə nə dəw ki gin koji ti la Dabidi (10.47; 11.10).

13

Jəju əl ta lə kəy kaw-naa ki a tuji
(Mt 24.1-3; Lk 21.5-7)

¹ Loki Jəju isi t̄ē me kəy ti lə Luwə isi aw ningə, nje ndo lie kare əl-e ə nə: «Nje ndo dije, oo mbal je ki rai kəy, ki kəy je ki boy boy ki əti bəl ki dum kam!» ² Jəju təl əl-e ə nə: «O kəy je ki boy boy kam maji, mbal kare ki a nay kadi isi dō made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

Nə je ki a rai nə kəte nō dəbəy ndo ti
(Mt 24.3-13; Lk 21.7-19)

³ Go ti, loki Jəju aw isi dō mbal kagi bini je ti, səbi dō kəy lə Luwə. Piyər nim, Jaki nim, Ja nim, Andire nim, dəji-e ta loki əi sie ki karde əi nə: ⁴ «Əl-je adi j-o, dəkagilo ki ra ti ə nə je kin a rai nə ə? Ə nə kəji ki ban ə a təji kadi ji gər təkəi nə je kin pəti a indəi ngangide ə?»

⁵ Lo kin ti Jəju lə rone əl-de ə nə: «İndəi kəm-kədi dō rəsi ti, adi dəw ədi səsi al. ⁶ Dije ngay a rəi ki təm, a əli əi nə: “Mi ə mi Kirisi”, ningə a buki dije ngay wale tō. ⁷ Loki a oi kə rō je ki e səsi bəsi, ki poy rō je ki e səy, adi bəl ra səsi al. Re e ri ri ka nə je kin a rəi, nə e dəbəy ndo al bəy. ⁸ Gın be madi a aw rō dō kəbe madi a aw rō dō kəbe madi; dənangi a yəki je, bo a o je ki lo je ki dangi dangi, nə nə je kin a toi tə lo kilə ngirə to ndoo ki a ra dəne kin be bəy. ⁹ Ningə ki oji dəsi səi je wa, maji kadi isi dō njasi ti maji, tadə dije a awi səsi lo gangi ta je ti, a tındəi səsi gın kəy kaw-naa je ti. A awi səsi kadi ai nō njə kəbe je ti, ki nō ngar je ti ki boy ki mbata ləm. Lo kin ti a e ta rəbi ki kadi a ingəi naji ki ma ki dəm ti rəsi ti. ¹⁰ NGata ningə, nə ki dəsəy, səbi kadi Poy

Ta ki Maji osi mbi dije ti ki donangi ti ne pæti. ¹¹ Loki a uwæi sæsi kadi a awi sæsi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi bæl, kə nə se ta ri ə a əli nɔ njé gangi ta je ti wa? Ta wa ki Luwə a ində tasi ti loe ti nɔɔ kin ə əli-de par. Tadə e səi je wa ə a əli ta al, nə e NDil Luwə ə a ində tasi ti kadi əli. ¹² NGakonaa je a uni dɔ-naa awii lo təl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi tæli-e kə, ningə ngan je, mede a majal ki njé koji-de je, ə a uni dɔde awi kadi tæli-de tɔ. ¹³ Dije pæti mede a majal sæsi ki mbata ləm, nə dæw ki uwə təgine ba bitɪ dɔbəy ti a ingə kaji.

Ko ki bo ngay ki a re

(Mt 24.15-25; Lk 21.20-24)

¹⁴ «Ningə loki a oi dæw ki nje ra ne ki kəbi, ki nje tuji lo, ki a uwə lo kisi lo ti ki e lo ki sɔbi kadi e ti al* . Maji kadi dæw ki nje tidə ne je kin gər gine maji. Ningə njé ki isi Jude ti a ayi-naa ki dɔ mbal je ti. ✧
¹⁵ Dæw ki isi dɔ kəy ti a ur nangi ba a aw me kəy ti kadi tə un ne madi tɛɛ-n al. † ¹⁶ Dæw ki a e me ndɔr ti, a asi kadi təl re ɔe un kibi rɔne al. ¹⁷ NDɔe ti nɔɔ kin, kəm-to-ndoo ki gæe goto a e lə dæne je ki njé səm, ki njé kadi mba ngan je. ¹⁸ Əli ta ki Luwə kadi ne kin ra ne ɔara al. ¹⁹ Ki rɔjeti, a e dəkagilo kɔ ki dæw oo ndɔ kare al ɔəy. Lo kilə ngirə dɔrə ki donangi ti, ki Luwə ində-n ne je nu, bitɪ ɔone, dæw oo ko kɔ kin nja kare al, taa dæw a oo ko kɔ kin gogi al tɔ. ²⁰ Re Bæbe uwə ta ndɔ je kin gangi al ə, dæw kare ki a isi ki dɔne taa goto. Nə ki mbata lə dije ki e wa mbæti-de,

* **13:14** Lo ki sɔbi kadi e ti al: E kəy lə Luwə. ✧ **13:14** Daniyal 9.27; 11.31; 12.11 † **13:15** Donangi Palæstin ti, dije rai kəy adi dæe ki taa lay, ningə dæe ki taa ki lay ka kin ə e lo kisi kɔr kəɔ. Mt 24.17.

tə dije ləne kin ə, uwə-n ta ndə je kin gangi ²¹ NGa ningə, re dəw əl səsi ə nə: “Kirisī, ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə aw yo am, e ə aw ne am” ə, adi-e mesi al. ²² MBata kirisī je ki ngom, ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, a rai nɔɔ tə rai ne kəji ki ne je ki əti bəl bəl ki dum kəl tae. A rai kadi tə re to ban ə njé wa ki Luwə mbəti-de kin ka n-buki-de wale. ²³ E be ə, kadi, səi isi də njasi ti, m-əl səsi ne je kin pəti kadi igəri.

*NDə re NGon dəw
(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)*

²⁴ «Ningə, dəkagiloe ti ka kin, go kɔ je ti kin ba, kadi a tɛɛ kəmne al, nay a nda al, ²⁵ mee je a ɟi ki dɔrɔ ti tosi ki nangi, ningə tɔgi je ki me dɔrɔ ti a yəki. ²⁶ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki tɔgi, me kunjī ti ki əti bəl. ²⁷ M-a m-ilə malayka je ləm kadi tə də kum dɔnangi ti ki sɔ, a kawī njé ki mbəti-de ki naa ti. A kawī-de ɟi ngangī dɔnangi ti ki kare tɛɛi e ki nungi ti.

*Nɛ ndo ki ɔji də kagi mbay-kote
(Mt 24.32-36; Lk 21.29-33)*

²⁸ «Maji kadi igəri ne ndo ki də kagi mbay-kote ti kin maji. Loki bajie je indəi rungiɾu, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ba e bəsi ngata. ²⁹ Be tə ə, loki oi ne je kin rai ne ningə, maji kadi igəri təkī mi *NGon dəw mi ta kəy ti, bəsi rəsi ti. ³⁰ Ningə təkī rəjeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dəde taa ne kin a oyi tɛgəl ə bəy ə ne je kin a rai ne. ³¹ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoi ndə madi, nə ta ləm a to lo tone ti ba ratata ki nɔ ti.

*Luwə ki karne ba ə gər ndə ki dəbəy ti
(Mt 24.42; 25.13-15; Lk 12.36-38; 19.12-13)*

³² «Dəw kare ki gər ndo ə se do kadi ki ne je kin a rai ne ti goto. *Malayka je ki dora ti al nim, mi NGon la Luwa ə wa al nim. Dəw ba, e Bawje Luwa ba par ə gər. ³³ Maji kadi oi go rasi, isi dogi ti, tado igəri do kade kin al. ³⁴ A to ta la dingəm kare ki iyə me kəy ləne ə aw mba kin be. Kəte bəy taa kadi aw, iyə kilə je ki me kəy ti ji njé kilə je ti ləne. Adi na na kilə ki səbi dəe kadi ra, ningə ndəji nje ngəm ta kəy kadi isi dogi ti. ³⁵ Ə maji kadi isi dogi ti, tado igəri ndo ki ba nje kəy a re-n al. A re lo səb, ə se dan lo ti, ə se ndu no kinjə ti, ə se ki si, igəri al. ³⁶ Re teə pati ningə, kadi ingə səi do bi ti al. ³⁷ Ta ki m-əl səsi kin, e dije pəti ə m-əl-de. İsi do njasi ti.»

14

Ta kəji ki do təl Jəju ti

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jə 11.47, 49, 53)

¹ Nay ndo joo kəte kadi ndo ra nay Paki, ki nay mapa ki əm əde al asi. NJé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju gidi ngəy n-təli-e. ² Be ə, əli-naa əi nə: «Adi j-uwəi-e ndo ra nay ti al nə dije a j̄j̄ tə rai wongi.»

Dəne madi ur yibi ki əti maji do Jəju ti

(Mt 26.6-13; Jə 12.1-8)

³ Jəju e me be ti ki Bətani, me kəy ti la Simo ki kəte e nje banji. Loki Jəju isi uso ne, dəne madi re ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. Yibi kin gate e ngay, rai ki man kagi ki bari-e nar. Dəne to ku, ningə ur yibi ka kin do Jəju ti. ⁴ Dije madi dan njé ki əi loe ti noo, rəde nəl-de al adi əli-naa dande ti əi nə: «Kəm tuji yibi kin kə be par kin nə ri ə? ⁵ Asi

kadi dɔw taa-n la ki al dɔ kilə ti ki ndɔ bu mitə be ka e ki ra-n ki njé ndoo je!» To rɔde adi əli ta dəne ka kin ngay. ⁶ Nə Jəju əl-de ə nə: «ɪyəi dəne kin jəke. MBari ə isi njibəi-e ə? Nə ki ra dɔm ti kin e kilə ki maji. ⁷ NJé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndɔ je pəti, adi ndɔ ki mesi ndigi par ə a rai səde, nə mi, m-a m-isi səsi ki nɔ ti al. ⁸ Dəne kin ra nə ki asi go təgine: ɔy yibi rɔm ti kəte kadi tə darɔm aw-n bada. ⁹ Nɪngə adi m-əl səsi ta ki rɔjeti: lo je pəti dɔnangi ti ne, ki dije a iləi mbe Poy Ta ki Maji titi, a ɔri poy nə ki dəne ra kin kadi mede ole-n dɔe ti.»

Judası un dɔ Jəju

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Judası Isikariyoti ki e ki kare mbɔ njé ndo je ti lə Jəju ki dɔgi gide joo, aw ində dɔ ta naa ti ki njé kun dɔ njé kijə nə məsi kadi-kare je, mba kadi ilə-n Jəju jide ti. ¹¹ Loki ki bo je ooi ta ki ta Judası ti, rɔde nəl-de ngay adi uni mindide kadi n-adi-e la. Loe ti nɔɔ, Judası ilə ngirə sangi kadi n-oo se n-a n-ra ban ə n-a n-ɪngə dɔkagilo ki to kadi n-ilə-n Jəju jide ti wa.

Jəju uso nə Paki ki njé ndo je ləne

(Mt 26.17-19; Lk 22.7-13)

¹² NDɔ ki dɔsəy lə ra nay kuso mapa ki əm ɔde al, ki e ndɔ ki dije isi tɔli ngan dɔgi bati je mbata nə kuso Paki, njé ndo je lə Jəju dɔji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra nə kuso Paki titi, j-ində dɔe dana j-adi uso ə?» ¹³ Nɪngə Jəju ilə njé ndo je ləne joo, əl-de ə nə: «Awi me bə bo ti kam bə, a ɪngəi dɪngəm kare ki oti gum man dɔne ti nɪngə uni goe. ¹⁴ Me kəy ki ur ti ə, əli bə nje kəy kin əi nə: “Nje ndo dije ə nə se me kəy ki ra ə kadi n-re n-uso nə Paki ti ki njé ndo je ləne wa?” ¹⁵ A ɔji səsi me kəy ki boy.

Me kəy kin to taa, e ki ra oy, ki ne je ki me ti pəti. Lo kin ə a rai ne kuso Paki titi kadi j-usoi. ¹⁶ *NJé ndo je ji taai, awi me be bo ti ka kin ningə, ingəi ne je pəti asi naa təkɪ wa ki Jəju əl-n-de, adi rai ne kuso Paki, indəi dəe dana.»

Nje ndo kare ki a un də Jəju

¹⁷ Loki kadi ur, Jəju re ki njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo. ¹⁸ Ningə loki isi ta ne kuso ti, Jəju əl-de ə nə: «Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ki isi usoi səm ne ne kin, a ilə-m ji dije ti.» ¹⁹ Me njé ndo je ilə ngirə təsi-de, adi dəji ta Jəju ki bare bare əi nə: «E mi be?» ²⁰ Jəju əl-de ə nə: «E dəw kare dansi ti səi ki dɔgi gide e joo wa kin. E ki isi ilə jine səm naa ti me ka ti wa kin. ²¹ Mi *NGon dəw m-a m-oy təkɪ ndangi me makitibi ti lə Luwə[☆], nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki a ilə-m mi NGon dəw ji dije ti. Dəwe kin, koje al e soti ngay.»

Ne kuso lə Babe

(Mt 26.26-30; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Loki isi ta ne kuso ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə də ti, uwə tətɪ naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə nə: «Itaai, e kin e darəm.» ²³ Go mapa ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə də ti, ningə təl-n adi njé ndo je ayi-naa pəti dande ti, ²⁴ ningə əl-de ə nə: «E kin e məsim, məsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije. ²⁵ Ningə təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, bitɪ kadi m-a m-ay ki sigi me beko ti lə Luwə.» ²⁶ Loki osi pa kilə tɔji də Luwə ti gine gangi, tɛɛi awi də mbal kagi bini je ti.

☆ 14:21 Pa je 22.2; Ejay 53

Jəju əl təkɪ Piyər a najɪ ta gər-ne
(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jə 13.36-38)

²⁷ Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «A imbati-mi pəti, tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “M-a m-təl ɓa bati je, ningə bati je a sanəi-naa ki lo lo”☆. ²⁸ Nə loki m-a m-ɨ lo koy ti, m-a m-aw kəte nɔsi ti, tə ngəm səsi Galile ti.» ²⁹ Piyər əl Jəju ə nə: «Re dije pəti ə iyəi-ni kə ka, ne kin a ra ne rəm ti mi Piyər al.» ³⁰ Jəju təl əl-e ə nə: «I, təkɪ rɔjeti, adi m-əli, ɓone, me kondə ti wa kin, kunə kinjə nɔ nja joo al ɓəy ə a najɪ ta nja mitə ə nə igər-m al.» ³¹ Nə Piyər a də ndune ə nə: «Re e-n koy ka m-a m-oy səi, ɓi m-a najɪ ta gəri, al ratata.» Ningə ndəgi njé ndo je pəti əli ko ta wa ki Piyər əl ka kin tə.

Jəju əl ta ki Luwə Jətisəmane ti
(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne ɔti rəi lo ti madi ki tɔe nə Jətisəmane. Jəju əl-de ə nə: «tsi lo kin ti ne be inginəi-mi, dəkagilo ti ki m-a m-əl ta ki Luwə.» ³³ Jəju adi Piyər nim, Jaki nim, Jə nim awi sie. Lo kin ti, dadi ki ɓəl ki me ndil ti ilə ngirə ra Jəju. ³⁴ Adi Jəju əl-de ə nə: «Me-kɔ rosi mem rosi ki asi koy. Isi lo kin ti ne be, isi kəm ɓi itoi ɓi al.» ³⁵ Jəju ɔti ki kəte ndəy, ningə osi ki nangɪ, dəji Luwə kadi re to ban ə, ɔsi də kadi kɔ kin ngərəngɪ rəne ti. ³⁶ Jəju ə nə: «Aba! Bai, ne ki dum tɔgi goto, ə ɔsi kɔ kin ngərəngɪ kə rəm ti! Nə ke ə kadi e ndigɪ ləm al, nə kadi e ndigɪ ləi yo taa.» ³⁷ Jəju təl re rə njé ndo je ti ki mitə, ningə ingə-de, isi toi ɓi, adi əl Piyər ə nə: «Simɔ, isi to ɓi wa ɓiti a? Asi kadi isi kəm də kadi ki kare be al ɓiti a? ³⁸ Isi kəm ba, əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al.

☆ 14:27 Jakari 13.7

NDil ndigi ra ne ki maji, na daro e ki to.» ³⁹ Ninga tal or ndane sade ki rangi bay, al ta ki Luwa, un go mindine ki kate wa ka kin bay. ⁴⁰ Loki tal re ro nje ndo je ti ninga, inga-de isi toi bi bay, kamde oy diriri, lo ta ki kadi ali ka gari al. ⁴¹ Jaju tal aw, re ki ko mita, al-de a na: «toi ta bi ti ne, isi ori kaa bay a? Asi be nga! Dokagilo re kadi a ilai-mi *NGon daw ji nje ra majal je ti ngata. ⁴² Ii taai adi j-awi, nje kilam jide ti a re am!»

Kuwa Jaju

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Loe ti noo, loki ta nay ki ta Jaju ti ba bay ninga, Judasi, ki e ki kare dan nje ndo je ti ki dogi gide e joo, a tee isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki nje kuwa kiyas kasigar je, nje kuwa gal jide ti je. Kosi je kin, e nje kun do nje kijan ne masi kadi-kare je, ki nje ndo ndu-kun je, ki ngatogi je, a ilai-de. ⁴⁴ Judasi ki nje kun do Jaju, ali-naa sade ne ki n-a n-ra kadi ta gari Jaju a na: «Daw ki m-a m-uwe rom ti rututu kin ba, e daro a wa an a, uwai-e, indai kamsi goe ti awi sie!» ⁴⁵ E be a, tee a wa ki Judasi re tee par a, sabi Jaju al-e a na: «Nje ndo dije!» Ninga, uwe rututu ki rone ti. ⁴⁶ Ba loe ti noo dije, ki rai ki Judasi ka kin indai jide do Jaju ti uwai-e. ⁴⁷ Loki uwai-e, ki kare dan nje ki ai sie naa ti, or kiyas kasigar, tigana paja la ki bo la nje kijan ne masi kadi-kare je, ba tigam bie lati gangi. ⁴⁸ Nga ninga Jaju un ta al-de a na: «To ta ne ki mi nje bogi, a irai ki kiyas kasigar je, ki gal je taa kadi uwai-mi be? ⁴⁹ NDo je pati, mi dansi ti gin kay ti la Luwa, m-ndo dije ne, ka uwai-mi al, na e kin to be bone mba kadi ta je ki ndangi me makitibi ti la

Luwə təli tade.» ⁵⁰ Lo kin ti, njé ndo je lie pəti ayi-naa ə iyəi-e ⁵¹ NGon ki basa kare, ki dole rəne ki ta kibi ə wa par, un go Jəju. Dije uwəi ngon ki basa ka kin, ⁵² nə, iyə ta kibi ki dolə-n rəne ka kin jide ti, ə ay ki rəne kare aw.

Jəju a nɔ njé gangi ta je ti lə Jipi je
(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jq 18.12-18)

⁵³ NJé kuwə Jəju, awi sie nɔ ki bo ti lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je. E lo ki njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je, ki njé ndo ndu-kun je, pəti kawinaa ti. ⁵⁴ Piyər adi ndəe ngal, ə njiyə-n go Jəju ti, ndəy, ndəy, re ur-n gode ti kəy, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je ta por ti, isi ndibi. ⁵⁵ NJé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je, ba pəti, sangi rəbi ta madi kadi n-gangii ta koy dɔ Jəju ti, nə ingəi al. ⁵⁶ Dije ngay tətəi ta je ki ngom dɔe ti, nə ta ki tətəi je ləde aw go-naa ti al. ⁵⁷ NJé ki nɔ je jii ai taa ki njade, taa tətəi ta je ki ngom minde ti əi nə: ⁵⁸ «J-o tae ti əl ə nə: “M-a m-tuji kəy lə Luwə ki dije rai ki jide kam kɔ, ningə me ndɔ ti ki mitə, m-a m-təl m-ində e ki rangi gogi. A e kəy ki dəw a ra ki jine al.”» ⁵⁹ Dɔ ta ti wa kin ka, ndu njé tətəi ta je osi go-naa ti al. ⁶⁰ Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je j taa dan dije ti, dəji Jəju ə nə: «Ta ki dije a əli dɔi ti kam, a əl ta madi dɔ ti al a?» ⁶¹ Nə Jəju a tane mbə, tɛɛ tane ilə-de ti al. Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je dəji Jəju ta ki rangi bəy ə nə: «E j, ə j Kirisi ki Luwə mbəte, ki e NGon lə Luwə ki dije isi iləi tɔji dɔe ti kin a?» ⁶² Ə Jəju əl-e ə nə: «E mi wa, ningə a oi-mi *NGon dəw m-isi dɔ ji kɔ Luwə ti ki nje tɔgi, m-a m-j dɔrɔ ti m-re me kil ndi ti.» ⁶³ Ki bo lə njé kijə nɛ

məsi kadi-kare je til kibi je ki rone ti, ba əl ə nə: «E kin, ji sangi kadi dəw madi ki rangi əl ta dæ ti bəy a? ⁶⁴ Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal dō Luwə ti ki mbisi ne. Ta ri ə iməri dæ ti ə?» Ə dije pəti gangi ta dō Jəju ti, kadi e dəw ki səbi koy. ⁶⁵ Njé ki nə je, iləi gin tibi man tade dæ ti, ndəmi ta kəme, ningə bəri jide əsi-e-n, ə əli-e ə nə: «İndō ndil, ə iβα tō dəw ki indəi adi j-o.» Loe ti nōō, paja je taai Jəju, ba agi ki ta tində mbæ ti.

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jq 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Loki Piyər e ta mbalo ti, nangi ne bəy, dəne kare ki dan dəne je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je i nōō re. ⁶⁷ Ə loki oo Piyər isi ndibi por ningə, ində manje ba, ba əl-e ə nə: «İ ka, i ki Jəju ki Najarəti ti tō al a?» ⁶⁸ Nə Piyər naji ə nə: «Jagi m-gər-e al, taa m-gər me ta ləi ki ige kəl kin al tō.» Go ti Piyər əti njiyə isi aw ki ta ndogi ti, [ningə kunə kinjə nō.] ⁶⁹ Dəne ka kin ilə kəmnə oo-n Piyər, ningə təl re dō ta ti ka kin bəy, əl dije ki ai loe ti nōō ə nə: «Dingəm kam e ki kare dan dije ti lie tō.» ⁷⁰ Piyər təl naji nja kare bəy, ə nə n-gər-e al. Ningə njaba go ti ə, dije ki ai səde nōō, rəi əli Piyər bəy əi nə: «Təki rəjeti, i ka, i ki kare dan dije ti lie tō, tadō i dəw ki Galile ti.» ⁷¹ Ə lo kin ti, Piyər ibi rone ki ta ki ngə ngay ə nə: «M-ibi rəm kadi Luwə ra səm ne ki ngə, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm ki a əli ta lie kam al.» ⁷² Ba ta naa ti nōō, kunə kinjə nō ki kō joo. NGa ningə, me Piyər ole dō ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Kəte taa kadi kunə kinjə nō nja joo, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al,» ka kin, adi Piyər ində lo tē taga ki ngədi njane ti, nō ki man kəmnə.

15

Awi ki Jəju nɔ ngar Pilati ti

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jq 18.28-38)

¹ Ki sɪ ɓati ba, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ɪngəi-naa ki ngatɔgi je, ki njé ndo ndu-kun je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je ba pəti, uni ndude, ɓa dɔɔi Jəju, awi sie iləi-e ji *Pilati ti. ² Ə Pilati dəji Jəju ə nə: «I ngar lə Jipi je a?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki tɛɛ tai ti.» ³ NJé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je təti ta je ngay dɔ Jəju ti. ⁴ Ə Pilati təl dəji Jəju ta ki rangi ɓəy ə nə: «A əl ta madi al a? O ta je pəti ki dije a indai dɔi ti kam!» ⁵ Nə Jəju tɛɛ tane ilə ti al, adi ndɔji Pilati ki dum.

Gangi ta koy dɔ Jəju ti

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jq 18.39-19.16)

⁶ Dɔ ɓal je pəti, lo ra nay Paki ti, *Pilati ɔr dangay kare ile taa, adi e dəw ki kosi je dəji-e kadi ɔr-e dangay ti adi-de. ⁷ NGa ɳingə ɳingəm kare ki ɓari-e nə Barabasi e dangay ti nɔɔ tɔ. Uwəi-de dangay ti əi ki madine je ɔji-n dɔ təl ki təli dəw, lo wongi ti ki ra-de dɔ njé kɔɓe je ti. ⁸ Kosi je awi rɔ Pilati ti, ɳingə dəji-e kadi ra nɛ ki isi ra kəte kəte ka kin adi-de. ⁹ NGata ə Pilati dəji-de ə nə: «Iɓəi kadi miyə ngar lə *Jipi je taa madi səsi wa?» ¹⁰ Pilati dəji ta kin be, mbata gər maji kadi e ni ə ra njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je dɔ Jəju ti ə iləi-e jine ti. ¹¹ Nə njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare sulai kosi je adi dəji Pilati kadi ɔr Barabasi yo adi-de ɓi Jəju al. ¹² Pilati dəji-de ɓəy ə nə: «Iɓe kadi m-ra ri ki e ki ɓari-e ngar lə Jipi je ə?» ¹³ Ba əi je təli uni ndude ki taa əli Pilati əi nə: «Iɓe kagi-dəsi ti!» ¹⁴ Pilati dəji-de ə nə: «E ri ki majal ə ra ə?» ɳingə uni ndude ki taa ngay

ḡəy, əli əi nə: «f̄be kagi-dəsi ti!» ¹⁵ E be ə, mba kadi rō kosi je nəl-n-de, Pīlati ər Barabasi adi-de. Nīngə go ti, adi indəi Jəju ki ndəy kabīlay, ə ile ji asigar je ti kadi ḡəi-e kagi-dəsi ti.

Asigar je ibəi Jəju kogii
(Mt 27.27-31; Jq 19.2-3)

¹⁶ Asigar je ərī Jəju awi sie dana, lo ti ki ḡari-e pīrətuwar, me lo ti ki boy ki *Pīlati isi ti wa kin nōḡ, nīngə ḡari ndəgi asigar je pəti adi-de rəi. ¹⁷ Loe ti nōḡ, iləi kibi ki kər pīr pīr* rō Jəju ti, ə oji jəgi kon iləi dəe ti tō. ¹⁸ Nīngə, iləi rōde rai-e lapīya əi nə: «Lapīya ngar lə *Jipi je!» ¹⁹ Indəi dəe ki gakira, tibi man tade dəe ti, ə ɔsi məkəsīde nangi, rai tə nē ki isi ɔsi gone be. ²⁰ Loki ibəi-e kogii asi-de nīngə, ərī kibi ki kər pīr pīr ka kin rəe ti kō, ə təli iləi kibi je lie wa rəe ti gogi, ḡa tēēi sie taga kadi awi ḡəi-e kagi-dəsi ti.

Bəi Jəju kagi-dəsi ti
(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jq 19.17-27)

²¹ Dīngəm kare ki Sīrən ti, təe nə Sīmḡ, e baw Aləgijandīr əi ki Rupusi, j̄ wale, nīngə asigar je uwəi-e indəi təgi dəe ti adi oti kagi-dəsi lə Jəju. ²² Awi ki Jəju lo madi ti kare to nōḡ, ḡari-e nə Golgota, ki kər me nə: «Lo ki to tə ka dō dəw be.» ²³ Gei kadi n-adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti ki nē ki ḡari-e nə mir†, kadi ay, nə Jəju mbati kay. ²⁴ Go ti, asigar je ḡəi-e kagi-dəsi ti, ḡa tīgəi kīr (mbare) dō kibi ti lie, kadi n-ooi nē ki dəw ki ra dande ti a ingə☆. ²⁵ E ki

* **15:17** Dəkagīloe ti kin, kibi ki kər pīr pīr, səbi dō ngar je par ə kadi əy. † **15:23** Mīr e yibi ki rai ki nəm kagi madi dənangi Paləsītin ti nōḡ. Gate e ngay, nīngə lo ki dəw oy ḡa, a ɔyi rō nīn ti ḡəy taa a dibi. Taa lo ki rō dəw to-e ngay nīngə, rai adi ḡa rəe yogiro ndəy. ☆ **15:24** Pa je 22.19

kadi ki jikare, ə bəi-e-n kagi-dəsi ti. ²⁶ NDangi me bati, ne ki ra ə n-bəi-e-n kagi-dəsi ti əi nə: «NGar lə *Jipi je.» ²⁷ Bəi njé bogi je joo naa ti sie kagi-dəsi ti. Ki kare də ji kəe ti, ki nungi də ji gəle ti tə. [²⁸ Be kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Tidəi-e dan njé ra majal je ti» kin təl-n tane.][†] ²⁹ Dije ki njé də rəbə, tigəi dəde, ningə taji-e, ə əli əi nə: «Ma, j̄ ki nje tuji kəy lə Luwə, ə təl ra e ki rangi me ndə ti ki mitə ka kam! ³⁰ Aji rəi j̄ wa, ə j̄ taa də kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o!» ³¹ Be tə ə, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ibəi Jəju kogii dande ti əi nə: «Aji dije ki rangi, nə e wa asi kaji rəne al! ³² Kirisi, ki Luwə mbəte, ngar lə *Isirayəl je ka kam, kaje ə wa ki j-a ne kin, kadi j̄ taa də kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o, adi tə j-o-n ta lie tə ta ki rəjeti!» NJé ki bəi-de kagi-dəsi ti naa ti sie ka kin ka taji-e tə.

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jə 19.28-30)

³³ Lok̄i kadi a jam də 6e ti, lo ndul dənangi ti ba pəti, biti kadi ki mitə ki lo sələ. ³⁴ Ningə kadi ti ki mitə, Jəju nə ki ndune ki bo ə nə: «Eloyi, Eloyi, lama sabatani?» Kə r me nə: «Luwə ləm, Luwə ləm, mbari ə iyə-m kə ə?» ³⁵ Dije madi dan njé ti ki ai nə, ooi ndue, ningə əli əi nə: «Oi dəw ka a bar Eli!» ³⁶ Dəw kare dande ti ay ngədi, un ne ki to hom hom, ilə me man kandi ndu ti ki masi, ningə ilə ta gakira ti adi Jəju kadi ay, 6a əl ə nə: «Ingəmi adi j-oi se Eli a re rise nangi də kagi-dəsi ti wa?» ³⁷ Lo kin ti nə be, Jəju nə ki ndune ki bo, ningə kəəe tē. ³⁸ Go ti, kibi gangi lo ki a me kəy ti lə Luwə, til dana joo, j̄ taa nu

[†] **15:28** Bar ta kin dije madi əli tək̄i goto me makitibi je ti ki njé ndange kəte ndangi.

biti re nangi. § 39 Ki bo lə buti asigar je ki bu, ki a ta kəm Jəju ti, oo-e lo koy ti ki oy, əl ə nə: «Təki rəjeti, dəw kin e NGon lə Luwə.» 40 Dəne je madi ai nōq tɔ, ai say, indəi kəmde a ooi nɛ je ki isi rai nɛ. Dandɛ ti, Mari ki Magidala e nōq nim, Mari ki kɔ Jaki ki ibari-e ngon ki e kɔ Jose e nōq nim, taa Salome e nōq nim tɔ. 41 E əi je kin ə ndoləi go Jəju, ta rai sie me nɛ ge je ti lie loki e-n Galile ti. Ningə, dəne je ki rangi ngay ki rəi sie Jorijaləm ti ka əi nōq bəy tɔ.

Jisəpi un nin Jəju dibi

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Jq 19.38-42)

42 NDəe ti kin, e ndɔ ki dije a əsi nja nɛ je naa ti indəi, adi e ndɔ ki nɔ ndɔ ta kəə ti. 43 Loki lo səl, Jisəpi ki Arimate ti, ki e dəw kare ki dije buki-e ti ngay dan njé gangi ta je ti lə *Jipi je re. E wa ka isi nginə ta kɔbe lə Luwə ki kadi a re kin tɔ. Bəl ra-e al, adi aw rɔ *Pilati ti dəje nin Jəju. 44 Loki Pilati oo kadi Jəju oy ba, əte bəl, adi ilə go nje kisi dɔ buti asigar je ki bu, ade re, ningə dəje ə nə se Jəju oy mari nu wa? 45 Loki oo ta ki ta nje kisi dɔ asigar je ti ningə, adi ta rəbi Jisəpi kadi un nin Jəju. 46 Jisəpi ndogi ta kibi, risi nin Jəju dɔ kagi-dəsi ti re-n nangi, dole, ile me be nin ti ki uri me mbal ti, ningə nduguru mbal ilə ta ti. 47 Mari ki Magidala əi ki Mari ki kɔ Jose ai, a oi lo ki iləi Jəju ti.

§ 15:38 Kibi gangi lo kin gangi lo ki kay njay ki lo ki kay njay njay naa ti. Lo ki kay njay njay, e ki bo lə njé kija nɛ məsi kadi-kare je par ə a un majal lə kosi je kadi aw-n me ti nōq Luwə ti. Loki Jəju oy, kibi ka kin til dana joo, adi ta rəbi to mbata lə dije pəti kadi awi nɔ Luwə ti. Tɛɛ ki taga 26.31-33.

16

Jəju ɨ lo koy ti

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-11; Jq 20.1-2)

¹ Loki ndo taa kəə də, Mari ki Magidala nim, ki Mari ki ko Jaki nim, Salome nim, ndogi yibi kagi ki əti mbi, mba kaw koy ro nin Jəju ti. ² NDə dimasi, ki sɨ bati ba, loki kadi isi bə kin, ə yə awi do badi ti. ³ Loki isi awi ningə, əli-naa dande ti əi nə: «NGa kin, naa ə tə nduguru mbal ta badi ti rangi adi-je ə?» ⁴ Nə loki uni kənde ningə, ooi kadi mbal ka kin, dəw nduguru-e rangi. ⁵ Dəne je kin uri me be badi ti ningə, oi ngon ki basa madi kare, ilə kibi ngal ki nda rone ti, isi-n ki do ji ko ti. Lo kin ti, bəl ra dəne je. ⁶ Nə, ngon ki basa ka kin əl-de ə nə: «fəli al. Isi sangi Jəju ki Najarəti ti, ki dije bəi-e kagi-dəsi ti, nə e goto ne, ɨ taa lo koy ti. Oi lo ki iləi-e ti ə to kare kin. ⁷ Ningə ki basine kin, awi əli Piyər əi ki ndəgi njé ndo je lə Jəju təkɨ a aw kadi nginə səsi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti, təkɨ əl-n səsi kəte.» ⁸ Dəne je tɛɛi, ɔri ngodi ta badi ti isi awi, dadi par par ki bəl, gəri rəbi rəde al. Ta ka əli dəw al, mbata bəl təl-de.*

Jəju əji rone Mari ki Magidala

⁹ [Jəju ɨ lo koy ti ki ndo dimasi, sɨ bati ba. Loki ɨ lo koy ti, dəw ki dəsəy ki toje rone e Mari ki Magidala, ki ndo ki tuwə ndil je ki majal siri dəe ti kə. ¹⁰ Ningə, Mari ə e nje kaw kəl njé ndo je lie ki isi ta kuwə ndoo ti ki ta no ti. ¹¹ Nə loki Mari əl-de təkɨ Jəju ɨ lo koy ti, adi ne wa n-oo-e ki kəmne, njé ndo je taai me al.

* **16:8** Be nin ləde dənangi Paləsitin ti e mbal ə uri kade tə be ningə, ləi nin ti, 6a ndugugui mbal ki rangi uti tae.

Jəju ɔji rəne njé ndo je joo

¹² Go ti, Jəju ɔji rəne kɔji ki to-n ta dangi njé ndo je joo ki əi dɔ rəbi ti, isi awi ki ngan 6e je ti. ¹³ Loki Jəju ingə-de, təli awi ɔri poye ndəge je, nə ndəge je taai mede al tɔ.

Jəju ɔji rəne njé ndo je ki dɔgi gide kare

¹⁴ Ta təl tae ti, Jəju ɔji rəne njé ndo je ki dɔgi gide e kare loki isi usoi ne. Lo kin ti, Jəju kəl səde dɔ me ngə ti, ki kəm kuti ləde, mbata mbati taai me njé ki ooi-e təkɪ j lo koy ti. ¹⁵ Go ti, əl-de ə nə: «Awi ki dɔ 6e je ki dɔnangi ti ne pəti, iləi mbɛ Poy Ta ki Maji mbi dije ti pəti. ¹⁶ Dəw ki un mene, ə rai-e batəm, ningə a ingə kaji, nə dəw ki mbati kun mene, ta ki gangi a e dɔe ti. ¹⁷ Ne kɔji je ki njé ki uni mede adi Luwə a ɔji ə to kin: me tɔm ti, a tuwəi ndil je ki majal, a əli ndon ta je ki mba. ¹⁸ A uwəi li je ki jide, ningə re ayi-naa ne ki nje təl dəw ka, a ra səde ne madi al. A indəi jide dɔ njé moy je ti, adi njé moy je ingəi rə nga.»

Jəju təl aw dɔrɔ ti

¹⁹ Go ta je ti ki Bəbe Jəju əl-de, uni-e awi sie dɔrɔ ti, adi isi dɔ ji kɔ Luwə ti. ²⁰ Go kawə dɔrɔ ti, njé ndo je awi iləi mbɛ Poy Ta ki Maji. Bəbe e səde naa ti, adi-de tɔgi adi rai ne je ki əti 6əl 6əl. Ne kɔji je kin to be, kadi tɔji təkɪ ta lə njé ndo je e ta ki rɔjeti.]†

† **16:20** Bar ta je kin dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange kəte ndangi.

KĒLƏ-MĪNDĪ KĪ SĪĠ

New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bedjond

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Bedjond

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
a4f34a03-c89e-55e0-bc3f-22f7829df823